

**ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ**

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Απόφαση ΕΠΑ: 1/2019

Αρ. Φακέλου: 11.17.015.13

ΟΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΝΟΜΟΙ ΤΟΥ 2008 ΚΑΙ 2014
(Νόμος Αρ. 13(Ι)/2008, ως έχει τροποποιηθεί με τον Νόμο Αρ.41(Ι)/2014)

**Καταγγελία της εταιρείας Archangel Funeral Services Plc εναντίον της Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού και του
Γραφείου Κηδειών Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού "Παράκληση" Λτδ**

Επιτροπή Προστασίας του Ανταγωνισμού:

κα. Λουκία Χριστοδούλου,	Πρόεδρος
κ. Ανδρέας Καρύδης,	Μέλος
κ. Παναγιώτης Ουστάς	Μέλος
κ. Άριστος Αριστείδου Παλούζας,	Μέλος
κ. Πολυνείκης Παναγιώτης Χαραλαμπίδης	Μέλος

Ημερομηνία απόφασης: 4 Ιανουαρίου 2019

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο της παρούσας υπόθεσης είναι η καταγγελία της εταιρείας Archangel Funeral Services Plc (εφεξής η «καταγγέλλουσα εταιρεία/Archangel») η κατ' ισχυρισμό κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης της Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού (εφεξής η «καταγγελλομένη 1») στην αγορά υπηρεσιών κοιμητηρίων και στην αγορά διαχείρισης κοιμητηρίων καθώς (α) επηρεάζει τους συγγενείς των αποθανόντων προς όφελος του Γραφείου Κηδειών Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού "Παράκληση" Λτδ (εφεξής η «καταγγελλομένη 2»), (β) διεπιδoteί τις δραστηριότητες της καταγγελλόμενης 2, και (γ) αποκλείει άλλες επιχειρήσεις από τη δραστηριοποίησή τους στον τομέα συγκεκριμένων υπηρεσιών κοιμητηρίου.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

Στις 2/11/2015, η εταιρεία η καταγγέλλουσα υπέβαλε στην Επιτροπή Προστασίας του Ανταγωνισμού (εφεξής η «Επιτροπή») καταγγελία εναντίον της Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού (εφεξής η «καταγγελλομένη 1») και του Γραφείου Κηδειών Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού "Παράκληση" Λτδ (εφεξής η «καταγγελλομένη 2») για κατ' ισχυρισμό κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης της καταγγελλόμενης 1 στην αγορά υπηρεσιών κοιμητηρίων και στην αγορά διαχείρισης κοιμητηρίων καθώς ως ισχυρίστηκε (α) επηρεάζει τους συγγενείς των αποθανόντων προς όφελος της Καταγγελλόμενης 2, (β) διεπιδoteί τις δραστηριότητες της καταγγελλόμενης 2, και (γ) αποκλείει άλλες επιχειρήσεις από τη δραστηριοποίησή τους στον τομέα συγκεκριμένων υπηρεσιών κοιμητηρίου, κατά παράβαση του άρθρου 6(1) των περί της Προστασίας του Ανταγωνισμού Νόμων του 2008 και του 2014 (εφεξής ο «Νόμος»).

Η Επιτροπή στη συνεδρία της με ημερομηνία 25/11/2015, αφού μελέτησε το περιεχόμενο του διοικητικού φακέλου της υπόθεσης, αποφάσισε ότι δικαιολογείτο η διερεύνηση της καταγγελίας και ενεργώντας στη βάση των διατάξεων του άρθρου 35, έδωσε οδηγίες στην Υπηρεσία της Επιτροπής Προστασίας του Ανταγωνισμού (εφεξής η «Υπηρεσία») να διεξάγει προκαταρκτική έρευνα.

Η Επιτροπή, υπό νέα σύνθεση της, σύμφωνα με το διορισμό της από το Υπουργικό Συμβούλιο, ως οι αποφάσεις του ημερομηνίας 16/4/2013, 24/5/2013 και 2/2/2016, εξέτασε την υπόθεση σε συνεδρία της στις 20/4/2016, υπό το φως της απόφασης του Διοικητικού Δικαστηρίου, ημερομηνίας 29 Ιανουαρίου 2016, στη Προσφυγή με αρ. 5651/2013 (Αρχή Τηλεπικοινωνιών Κύπρου κ.α. και 1. Επιτροπής Προστασίας Ανταγωνισμού και 2. Κυπριακής Δημοκρατίας μέσω Επιτροπής Προστασίας του Ανταγωνισμού) με την οποία κρίθηκε ότι η συγκρότησή της ήταν κακή λόγω της συμμετοχής σε αυτήν του κ. Χρίστου Τσίγκη, ο οποίος ήταν ταυτόχρονα και μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΔΗΚΟ, καθότι τούτο παραβίαζε την αρχή της διάκρισης των εξουσιών.

Η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι αποφάσεις της σχετικά με την πιο πάνω υπόθεση, λήφθηκαν με τη συμμετοχή του κ. Χρίστου Τσίγκη στη σύνθεση της Επιτροπής, γεγονός που κρίθηκε από το Διοικητικό Δικαστήριο, στην εν λόγω απόφαση, ότι συνιστά κακή συγκρότηση της Επιτροπής, καθιστώντας τις ληφθείσες αποφάσεις παράνομες.

Ως εκ τούτου, η Επιτροπή ομόφωνα αποφάσισε όπως ανακαλέσει όλες τις αποφάσεις που έλαβε, έχοντας στη σύνθεσή της τον κ. Χρίστο Τσίγκη και όπως εξετάσει εξ' υπαρχής την υπόθεση, δίδοντας ταυτόχρονα σχετικές οδηγίες για έρευνα

στην Υπηρεσία. Επίσης, η Επιτροπή κατά την προαναφερόμενη συνεδρία της έδωσε οδηγίες στην Υπηρεσία να κάνει χρήση του εντός του διοικητικού φακέλου της καταγγελίας υλικού που συλλέχθηκε κατά την προκαταρκτική έρευνα και δεν αποτελεί υποκειμενικό στοιχείο κρίσης, αλλά καθαρά αντικειμενικό στοιχείο, το οποίο και δύνατο να χρησιμοποιηθεί και αξιολογηθεί κατά την επανεξέταση της υπόθεσης.

Εν συνεχεία, η Επιτροπή, σε συνεδρία της που πραγματοποιήθηκε στις 12/6/2017, εξέτασε την παρούσα καταγγελία υπό νέα της σύνθεση σύμφωνα με το διορισμό της από το Υπουργικό Συμβούλιο, ως οι αποφάσεις του ημερομηνίας 16/4/2013, 24/5/2013 και 5/9/2016, υπό το φως της απόφασης της Ολομέλειας του Ανωτάτου Δικαστηρίου στην Αναθεωρητική Έφεση με αρ. 2/2016, ημερομηνίας 3/3/2017 με την οποία ανατράπηκε η απόφαση του Διοικητικού Δικαστηρίου ημερομηνίας 29/1/2016 στην Προσφυγή με αρ.5651/2013, (Αρχή Τηλεπικοινωνιών Κύπρου κ.α. και 1. Επιτροπής Προστασίας Ανταγωνισμού και 2. Κυπριακής Δημοκρατίας μέσω Επιτροπής Προστασίας του Ανταγωνισμού). Με την εν λόγω απόφαση της Ολομέλειας του Ανωτάτου Δικαστηρίου στην Αναθεωρητική Έφεση με αρ. 2/2016, κρίθηκε νόμιμη η σύνθεση της Επιτροπής με τη συμμετοχή σε αυτή του κ. Τσίγκη και συνεπώς, η Επιτροπή όφειλε να συμμορφωθεί ενεργώς με την απόφαση της Ολομέλειας του Ανωτάτου Δικαστηρίου και το άρθρο 146(5) του Συντάγματος.

Συνεπώς, η Επιτροπή ομόφωνα αποφάσισε την ανάκληση της ανακλητικής απόφασης της ημερομηνίας 20/04/2016, καθώς και όλων των μετέπειτα ληφθεισών αποφάσεων, προς ενεργό συμμόρφωση με την απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου στην Αναθεωρητική Έφεση με αρ. 2/2016. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με σχετική νομολογία¹, με την εν λόγω απόφαση της Επιτροπής αναβίωσαν όλες οι ληφθείσες αποφάσεις που προηγούνταν της ανακληθείσας, ήτοι οι αποφάσεις της Επιτροπής που είχαν ληφθεί με τη συμμετοχή του κ. Τσίγκη, συμπεριλαμβανομένης της απόφασης της Επιτροπής ημερομηνίας 25/11/2015 για διεξαγωγή προκαταρκτικής έρευνας.

Ακολούθως επισημάνθηκε ότι, η σύνθεση της Επιτροπής κατά τη λήψη των αποφάσεων που αναβίωσαν ήταν διαφορετική, λαμβανομένου υπόψη ότι ο κ. Τσίγκης παραιτήθηκε στις 29 Ιανουαρίου 2016. Συγκεκριμένα, στις αναβιωθείσες αποφάσεις της Επιτροπής συμμετείχαν η Πρόεδρος, κα Λουκία Χριστοδούλου και τα Μέλη της Επιτροπής, κ. Ανδρέας Καρύδης, κα Ελένη Καραολή και κ. Χάρης Παστελλής, ενώ δεν συμμετείχε το νέο Μέλος της Επιτροπής, κ. Παναγιώτης Ουστάς, καθότι ο διορισμός του ως Μέλος της Επιτροπής ισχύει από τις 5/9/2016, ως η σχετική απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου.

Ο κ. Παναγιώτης Ουστάς, αφού ενημερώθηκε πλήρως σχετικά με όλες τις αποφάσεις που λήφθηκαν στο πλαίσιο εξέτασης της παρούσας υπόθεσης και οι οποίες προηγήθηκαν της εν λόγω ανακληθείσας απόφασης και έλαβε γνώση όλων των σχετικών με αυτές στοιχείων τα οποία ήταν αναγκαία για το χειρισμό της υπόθεσης, τη διαμόρφωση γνώμης και άποψης επί αυτής και τη λήψη αποφάσεων, συμφώνησε με τις αποφάσεις της Επιτροπής που λήφθηκαν έχοντας στη σύνθεσή της τον κ. Τσίγκη και υιοθέτησε αυτές, συμπεριλαμβανομένης της απόφασης της Επιτροπής ημερομηνίας 25/11/2015 για διεξαγωγή προκαταρκτικής έρευνας.

Η Υπηρεσία, στη βάση των οδηγιών της Επιτροπής, προέβη στη δέουσα προκαταρκτική έρευνα των πιθανολογούμενων παραβάσεων που περιέχονται στην καταγγελία και αφού ολοκλήρωσε την έρευνά της ετοίμασε σχετικό σημείωμα ημερομηνίας 09/03/2018.

Η Επιτροπή, σε συνεδρία της ημερομηνίας 30/08/2018, υπό τη νέα της σύνθεση σύμφωνα με το διορισμό της από το Υπουργικό Συμβούλιο, ως οι αποφάσεις του ημερομηνίας 24/4/2018 και 21/5/2018 εξέτασε το χειρισμό της υπό τον ως άνω αριθμό και τίτλο καταγγελίας υπό το φως του σημειώματος της Υπηρεσίας με ημερομηνία 9 Μαρτίου 2018, αφού πρώτα τα δύο νέα Μέλη της κ. Άριστος Αριστείδου Παλούζας και κ. Πολυνείκης-Παναγιώτης Χαραλαμπίδης δήλωσαν ότι είναι πλήρως ενημερωμένοι σχετικά με όλες τις αποφάσεις που λήφθηκαν στο πλαίσιο εξέτασης της παρούσας υπόθεσης και ότι συμφωνούν με όλες τις αποφάσεις της Επιτροπής που λήφθηκαν έχοντας στη σύνθεση της τον κ. Χρίστο Τσίγκη και μεταγενέστερα τον κ. Παναγιώτη Ουστά και υιοθετούν αυτές συμπεριλαμβανομένης και της απόφασης της Επιτροπής ημερομηνίας 25/11/2015 με την οποία αποφασίσθηκε η διεξαγωγή προκαταρκτικής έρευνας αναφορικά με τις πιθανολογούμενες παραβάσεις που περιέχονται στην καταγγελία.

Η Επιτροπή, στην εν λόγω συνεδρία της, υπό το φως όλων των αναλυθέντων στοιχείων και μέσα από την αξιολόγηση και συνεκτίμηση των στοιχείων του διοικητικού φακέλου της υπόθεσης, κατέληξε στο προκαταρκτικό συμπέρασμα ότι, η καταγγελλόμενη 1 κατείχε δεσπόζουσα θέση στη σχετική αγορά υπηρεσιών κοιμητηρίων και στην αγορά διαχείρισης κοιμητηρίων, αλλά από τα ενώπιον της Επιτροπής στοιχεία δεν δύνατο να στοιχειοθετηθεί καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας της θέσης στις εν λόγω αγορές καθώς και στην αγορά υπηρεσιών κηδειών, κατά παράβαση των διατάξεων του άρθρου 6(1) του Νόμου.

Η Επιτροπή κοινοποίησε το πιο πάνω προκαταρκτικό της συμπέρασμα στην καταγγέλλουσα με επιστολή της ημερομηνίας 11/10/2018.

Η Επιτροπή σε συνεδρίες της με ημερομηνίες 26/10/2018 και 01/11/2018 ενέκρινε αιτήματα παράτασης υποβολής των γραπτών θέσεων της καταγγέλλουσας επί των προκαταρκτικών συμπερασμάτων της Επιτροπής.

Στις 13/11/2018 παρελήφθησαν οι γραπτές θέσεις της καταγγέλλουσας εταιρείας, αναφορικά με το προκαταρκτικό συμπέρασμα της Επιτροπής.

Η Επιτροπή συνεκτιμώντας τα γεγονότα που συνθέτουν την υπό αναφορά καταγγελία, επικέντρωσε την προσοχή της στα ακόλουθα:

ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΑ ΜΕΡΗ

Καταγγέλλουσα εταιρεία Archangel Funeral Services Plc

Η εταιρεία Archangel Funeral Services Plc, είναι δημόσια εταιρεία περιορισμένης ευθύνης, εγγεγραμμένη στον Έφορο Εταιρειών της Κυπριακής Δημοκρατίας με αριθμό εγγραφής HE23237 και δραστηριοποιείται στην παροχή υπηρεσιών

¹ Υπόθεση Αρ. 256/2013, *ΑΤΗΚ v. Επιτροπής Προστασίας του Ανταγωνισμού* ημερ. 22/12/2015, Υπόθεση αρ. 846/2013, *Salamis Shipping Services Ltd v. Επιτροπής Προστασίας του Ανταγωνισμού* ημερ. 13/6/2013, Υπόθεση 996/2010, *Μιλιάδης Παπαμιλιάδους κ.α. v. Δήμου Αγλαντζιάς* ημερ. 29/4/2012.

γραφείων κηδειών που περιλαμβάνουν κυρίως την προετοιμασία τελετών, όπως την παροχή φέρετρου, την προετοιμασία του νεκρού, τη ληξιαρχική πράξη, τη δημοσίευση της κηδείας στις εφημερίδες, τον ανθοστολισμό για την τελετή και την οργάνωση και διεκπεραίωση της ταφής. Το εγγεγραμμένο γραφείο της εταιρείας βρίσκεται στην οδό Ναυαρίνου 32, Λεμεσός, 3041.

Καταγγελλόμενη 1 – Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού

Η Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού είναι νομικό πρόσωπο το οποίο, σύμφωνα με τα άρθρα 2 και 31 του Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Κύπρου, αποτελεί ξεχωριστή οντότητα και αντιπροσωπεύεται από τον Αρχιερέα που την ποιμαίνει.

Καταγγελλόμενη 2 – Γραφείο Κηδειών Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού “Παράκληση” Λτδ

Το Γραφείο Κηδειών Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού «Παράκληση» Λτδ, είναι εταιρεία δεόντως εγγεγραμμένη σύμφωνα με τους νόμους της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η υπό αναφορά εταιρεία συστάθηκε στις 22 Μαΐου 2014 με αρ. εγγραφής HE332595. Αποκλειστικός μέτοχος της εταιρείας είναι η Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού.

Οι κύριες δραστηριότητες της εταιρείας είναι η παροχή υπηρεσιών γραφείων κηδειών, ως και οι δραστηριότητες της καταγγέλλουσας.

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑΣ

Αντικείμενο της παρούσας καταγγελίας είναι η κατ’ ισχυρισμό κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης της καταγγελλόμενης 1 στην αγορά υπηρεσιών κοιμητηρίων και στην αγορά διαχείρισης κοιμητηρίων καθώς (α) επηρεάζει τους συγγενείς των αποθανόντων προς όφελος της Καταγγελλόμενης 2, (β) διεπιδoteί τις δραστηριότητες της καταγγελλόμενης 2, και (γ) αποκλείει άλλες επιχειρήσεις από τη δραστηριοποίησή τους στον τομέα συγκεκριμένων υπηρεσιών κοιμητηρίου.

ΟΥΣΙΩΔΗΣ ΧΡΟΝΟΣ

Στην υπό εξέταση υπόθεση το χρονικό πλαίσιο της έρευνας επικεντρώθηκε και καλύπτει την περίοδο από 22/05/2014, ήτοι από την ίδρυση της καταγγελλόμενης 2, μέχρι τις 2/11/2015, ημερομηνία υποβολής της καταγγελίας.

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑΣ

Η καταγγέλλουσα ισχυρίζεται ότι η Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού ενεργεί με τρόπους ασύμβατους προς το δίκαιο και τις αρχές του ανταγωνισμού και συγκεκριμένα, καταχράται τη δεσπόζουσα θέση στη διαχείριση των κοιμητηρίων και στις σχετικές υπηρεσίες κοιμητηρίων για να εξοντώσει τους ανταγωνιστές της στην αγορά των γραφείων τελετών, κατά παράβαση του άρθρου 6(1) του Νόμου.

Η καταγγέλλουσα ισχυρίζεται ότι η καταγγελλόμενη 1 νοθεύει τον ανταγωνισμό με τους ακόλουθους τρόπους: (i) με την προσέγγιση συγγενών των θανόντων και εκμεταλλευόμενη τη θέση της στην αγορά διαχείρισης κοιμητηρίων, αλλά και χρησιμοποιώντας την επιρροή που έχουν οι ιερείς πάνω στους συγγενείς, προωθεί τις δραστηριότητες της καταγγελλόμενης 2, (ii) με την χρησιμοποίηση των εσόδων της καταγγελλόμενης 1 από τις υπηρεσίες κοιμητηρίου, αλλά και τις υποδομές και το προσωπικό της, που κανονικά ασχολείται με τις εργασίες της Μητρόπολης ως διαχειρίστρια των κοιμητηρίων, για τη χρηματοδότηση της καταγγελλόμενης 2 και (iii) η καταγγελλόμενη 1, χρησιμοποιώντας τη θέση της ως διαχειρίστρια των κοιμητηρίων, δεν επιτρέπει σε άλλες επιχειρήσεις να δραστηριοποιηθούν σε υπηρεσίες που σχετίζονται με τη διαχείριση των κοιμητηρίων, οι οποίες μπορούν να εκτελούνται και από ιδιώτες (π.χ. το άνοιγμα και κλείσιμο των τάφων) και αφορούν υπηρεσίες που θα μπορούσαν να προσφέρουν επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται ως τα γραφεία κηδειών. Με αυτό τον τρόπο, η καταγγελλόμενη 1 δεσμεύει και αναγκάζει τους συγγενείς να αποταθούν μόνο σε αυτήν τουλάχιστον για κάποιες από τις υπηρεσίες που αφορούν μια κηδεία.

ΓΡΑΠΤΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΟΥΣΑΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΩΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Η καταγγέλλουσα απέστειλε εγγράφως τις απόψεις και θέσεις της επί των προκαταρκτικών συμπερασμάτων της Επιτροπής στις 13/11/2018, τα κύρια σημεία των οποίων αναφέρονται συνοπτικά στη συνέχεια:

- Η καταγγέλλουσα, στις θέσεις της αφού ουσιαστικά συμφώνησε με τα προκαταρκτικά συμπεράσματα της Επιτροπής για την οριοθέτηση των σχετικών αγορών, αναφέρει ότι «*όμως η ουσία του θέματος είναι ότι η παροχή των εν λόγω υπηρεσιών κοιμητηρίου δεν αποτελεί θρησκευτική δραστηριότητα της Εκκλησίας καθώς μπορούν να προσφερθούν και από επιχειρήσεις που εξασκούν οικονομική δραστηριότητα όπως η Καταγγέλλουσα*» και ότι «*η καταγγέλλουσα διαφωνεί με τη προκαταρκτική θέση ότι οι τοπικές εκκλησιαστικές επιτροπές δεν έχουν σχέση σε οικονομικό επίπεδο με την Καταγγελλόμενη 1*». Ως προς τούτο, παραπέμπει σε απόφαση της Πολωνικής Αρχής Ανταγωνισμού.²
- Σύμφωνα με την καταγγέλλουσα, η Καταγγελλόμενη 2 προφανώς επωφελείται από την στήριξη της Καταγγελλόμενης 1 όσο και από την δεσπόζουσα θέση που κατέχει η Καταγγελλόμενη 1 στη διαχείριση κοιμητηρίων αλλά και γενικότερα εκ της θέσης της και των πρακτικών που ακολουθεί η Καταγγελλόμενη 1 (ως αυτές περιγράφηκαν στην καταγγελία). Για αυτό σύμφωνα με την καταγγέλλουσα η καταγγελλόμενη 2 διέυρνε το μερίδιο αγοράς της κατά του ουσιώδη χρόνο και έχει την δυνατότητα να αποκτήσει δεσπόζουσα θέση στο μέλλον.
- Περαιτέρω, η καταγγέλλουσα διαφώνησε με την θέση της Επιτροπής στα προκαταρκτικά της συμπεράσματα ημερομηνίας 30/08/2018 για τα οποία η καταγγέλλουσα ενημερώθηκε με σχετική επιστολή στις 11/10/2018, ότι οι πρακτικές αθέμιτου ανταγωνισμού ξεφεύγουν από το πεδίο ευθύνης της Επιτροπής, παραπέμποντας σε διάφορες αποφάσεις συμπεριλαμβανομένης και της απόφασης της Επιτροπής στην υπόθεση Google Search (shopping) ημερομηνίας 27/6/2017.³

² Απόφαση ημερ. 18/08/2004, RLU αρ. 26/04, η οποία επικυρώθηκε με απόφαση του Επαρχιακού Δικαστηρίου Βαρσοβίας ημερ. 12/01/2006.

³ Απόφαση AT.397/40 – Google Search (Shopping), ημερ. 27/06/2017

- Επίσης η καταγγέλλουσα αναφέρει ότι η Καταγγελλόμενη 2 με την θέση που κατέχει στην αγορά αλλά και με την συμπεριφορά της θέτει την Καταγγέλλουσα σε μειονεκτική θέση λόγω των πρακτικών που συστηματικά ακολουθεί η Καταγγελλόμενη 1 προς όφελος της Καταγγελλόμενης 2.
- Η καταγγέλλουσα διαφώνησε με την προκαταρκτική θέση της Επιτροπής ότι οι πρακτικές δυσφήμισης και/η προσπάθειας προσέλκυσης πελατών με αθέμιτους τρόπους δεν εμπίπτουν στις απαγορευτικές διατάξεις του άρθρου 6(1) του Νόμου.
- Η καταγγέλλουσα ισχυρίζεται ότι «η στήριξη που παρέχει η Καταγγελλόμενη 1 στην Καταγγελλόμενη 2 δίδει την δυνατότητα στην πρώτη να χρεώνει τιμές που κάποια ανεξάρτητη (νεοεισερχόμενη) επιχείρηση που ενεργούσε σύμφωνα με συνθήκες της ελεύθερης αγοράς δεν θα ήταν ικανή να χρεώνει και να παραμένει κερδοφόρα. Στην ουσία εάν η Επιτροπή συνυπολογίσει το όφελος που παρείχε η Καταγγελλόμενη 1 στην Καταγγελλόμενη 2 το αποτέλεσμα είναι ότι οι τιμές που χρεώνονται εξαρτώνται στο ότι δόθηκε η εν λόγω στήριξη.»
- Η καταγγέλλουσα ανέφερε επίσης ότι δεν συμφωνεί με την άποψη της Επιτροπής ότι αυτή δεν παρέθεσε συγκεκριμένα στοιχεία σε σχέση με τους ισχυρισμούς της ότι η Καταγγελλόμενη 2 χρησιμοποιεί προσωπικό της Καταγγελλόμενης 1 και ότι χρησιμοποιεί υποστατικό που ανήκει σε αυτή. Επίσης η καταγγέλλουσα ισχυρίστηκε ότι θα έπρεπε η Επιτροπή να διερευνήσει το θέμα περαιτέρω ερωτώντας και άλλα κυβερνητικά Τμήματα. Σε συνέχεια αυτού, η Καταγγέλλουσα ανέφερε στη παράγραφο 34 ότι «εάν όντως χρησιμοποιούσε κατά την προκειμένη περίοδο η Καταγγελλόμενη 2 τα περιουσιακά στοιχεία της Καταγγελλόμενης 1 με τρόπο που η οικονομική αυτή στήριξη να μην αντικατοπτρίζεται στους λογαριασμούς της καταγγελλόμενης 2 αυτό χωρίς αμφιβολία επηρεάζει και τα συμπεράσματα της Επιτροπής ότι η Καταγγελλόμενη 2 ήταν κατ' ισχυρισμό κερδοφόρα».
- Αναφέρεται ακολούθως από την καταγγέλλουσα ότι όλος ανεξαιρέτως ο εξοπλισμός και το εργατικό προσωπικό της Καταγγελλόμενης 2 ανήκει και είναι εγγεγραμμένο στο όνομα της εν λόγω εταιρείας.
- Η Καταγγέλλουσα ισχυρίζεται ότι οι χρεώσεις της Καταγγελλόμενης 2 στο σύνολο τους δεν είναι σε επίπεδο που θα αναμένετο για μια νεοεισερχόμενη και/ή ανεξάρτητη εταιρεία η οποία έχει προβεί σε επενδύσεις.
- Στους ισχυρισμούς της αναφέρεται επίσης ότι διαφωνεί με την θέση ότι δεν προκύπτει οποιαδήποτε άρνηση προμήθειας και/ή συναλλαγής.
- Τέλος αναφέρεται ότι η καταγγέλλουσα διαφωνεί με την σύνδεση της διαχείρισης του κοιμητηρίου Σφαλαγγιώτισσας με την πρόσβαση ή μη στις υπηρεσίες κοιμητηρίων η οποία σε κάθε περίπτωση συγκρούεται με την ανάλυση που δίδει η Επιτροπή.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Η Επιτροπή προβαίνει σε αξιολόγηση των σημείων που έθιξε η καταγγέλλουσα με τις γραπτές θέσεις και απόψεις της επί των προκαταρκτικών συμπερασμάτων της Επιτροπής, αφού μελέτησε ενδελεχώς όλα τα στοιχεία του Διοικητικού Φακέλου.

Η Επιτροπή κρίνει καταρχάς σκόπιμο να αναφέρει ότι η καταγγέλλουσα στις θέσεις της επί των προκαταρκτικών συμπερασμάτων της Επιτροπής, δεν διαφώνησε ουσιαστικά με την οριοθέτηση των σχετικών αγορών που πραγματοποιήθηκε από την Επιτροπή. Συγκεκριμένα, στις θέσεις της, ανέφερε ότι: «[...]«οι Υπηρεσίες Κοιμητηρίου» θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι ανήκουν στην ίδια αγορά με τις «υπηρεσίες κηδειών» «...αλλά ενόψει του ότι σήμερα οι πρώτες [«Υπηρεσίες Κοιμητηρίου»] κρατούνται για την καταγγελλόμενη 1 είναι δυνατός κάποιος διαχωρισμός μεταξύ τους έχοντας υπόψη τα υφιστάμενα δεδομένα στις σχετικές αγορές.». Αξιοσημείωτο επίσης αποτελεί το γεγονός ότι, η καταγγέλλουσα στην καταγγελία της είχε προβεί σε ίδιο διαχωρισμό των σχετικών αγορών της υπόθεσης με την Επιτροπή.

Παραταύτα η Επιτροπή κρίνει σκόπιμο να σχολιάσει τις θέσεις που η καταγγέλλουσα προώθησε αναφορικά με το ζήτημα της οριοθέτησης των σχετικών αγορών και συγκεκριμένα ότι: «όμως η ουσία του θέματος είναι ότι η παροχή των εν λόγω υπηρεσιών κοιμητηρίου δεν αποτελεί θρησκευτική δραστηριότητα της Εκκλησίας καθώς μπορούν να προσφερθούν και από επιχειρήσεις που εξασκούν οικονομική δραστηριότητα όπως η Καταγγέλλουσα» και ότι «η καταγγέλλουσα διαφωνεί με τη προκαταρκτική θέση ότι οι τοπικές εκκλησιαστικές επιτροπές δεν έχουν σχέση σε οικονομικό επίπεδο με την Καταγγελλόμενη 1». Επί των εν λόγω ζητημάτων, καταρχάς η Επιτροπή σημειώνει ότι, για την οριοθέτηση της σχετικής αγοράς δεν μπορεί να παραβλέψει τα υφιστάμενα δεδομένα που ισχύουν στις εν λόγω αγορές. Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι με βάση τον περί Κοιμητηρίων (Ταφή και Εκταφή) Νόμο 257(1)/2004, η αποκλειστική διαχείριση και ευθύνη των κοιμητηρίων ανατίθεται στις κατ' ιδίαν τοπικές αρχές, δηλαδή τους Δήμους και τα Κοινοτικά Συμβούλια. Παρόλο ότι ο εν λόγω νόμος αναφέρεται σε διαχείριση από τοπικές αρχές, όπως αναφέρθηκε και στα προκαταρκτικά συμπεράσματα της Επιτροπής τα οποία και επαναλαμβάνει, πολλά κοιμητήρια έχουν συνάψει συμφωνίες με τοπικές εκκλησιαστικές επιτροπές, δεδομένο το οποίο υπόκειται στη διακριτική ευχέρεια λήψης απόφασης του κάθε Κοιμητηρίου και σύμφωνα με την γνωμάτευση της Νομικής Υπηρεσίας ημερομηνίας 16/8/2006, η οποία βρίσκεται στο Διοικητικό Φάκελο της υπόθεσης, οι συμφωνίες που συνήφθησαν πριν την εφαρμογή του εν λόγω Νόμου από τα κοινοτικά συμβούλια με εκκλησιαστικές επιτροπές και συνάδουν με τις πρόνοιες των καταργηθέντων Νόμων εξακολουθούν να ισχύουν.

Συνακόλουθα, η Επιτροπή ομόφωνα αποφασίζει ότι οι θέσεις της καταγγέλλουσας δεν μπορούν να διαφοροποιήσουν ούτε να αναιρέσουν τα προκαταρκτικά συμπεράσματα της Επιτροπής. Εν προκειμένω και στη βάση των ανωτέρω, η Επιτροπή ορίζει ως ξεχωριστή αγορά, την αγορά διαχείρισης κοιμητηρίων.

Εν συνεχεία, η Επιτροπή σημείωσε ότι η καταγγέλλουσα στις γραπτές της παραστάσεις επί των προκαταρκτικών συμπερασμάτων της Επιτροπής, ανέφερε ότι η Καταγγελλόμενη 2 προφανώς επωφελείται από την στήριξη της Καταγγελλόμενης 1 όσο και από την δεσπίζουσα θέση που κατέχει η Καταγγελλόμενη 1 στη διαχείριση κοιμητηρίων αλλά και γενικότερα εκ της θέσης της και των πρακτικών που ακολουθεί η Καταγγελλόμενη 1 και εκ του γεγονότος αυτού μελλοντικά δύναται να αποκτήσει δεσπίζουσα θέση. Σε σχέση με τον εν λόγω ισχυρισμό, η Επιτροπή διευκρινίζει ότι η οποία κατοχή δεσπίζουσας θέσης υφιστάμενης ή δυνητικής από μόνη της δεν συνιστά παράβαση του Νόμου. Παράβαση προκύπτει λόγω κατάχρησης αυτής. Όμως, σε περίπτωση ύπαρξης δεσπίζουσας θέσης, πρέπει να σημειωθεί ότι μία

ενδεχόμενη καταχρηστική πρακτική δύναται να ενισχύσει τα μερίδια αγοράς και άρα να συμβάλει στην ενίσχυση υφιστάμενης δεσπόζουσας θέσης. Επίσης, η Επιτροπή όπως ανέφερε και στα προκαταρκτικά της συμπεράσματα τα οποία επαναλαμβάνονται, εξ' όσων προκύπτει από τον έλεγχο που πραγματοποιήθηκε στους λογαριασμούς της Καταγγελλόμενης 2, η Καταγγελλόμενη 2 είχε πραγματοποιήσει ζημιές κατά το έτος 2015 και κέρδη κατά το έτος 2016 και 2014. Ως εκ τούτου η χρηματοδότηση της καταγγελλόμενης 2 από την καταγγελλόμενη 1, δε δύναται να χαρακτηριστεί ως μορφή διεπίδότησης μη βιώσιμης επιχείρησης λόγω των κερδών που πραγματοποίησε η Καταγγελλόμενη 2 κατά τα οικονομικά έτη 2016, αλλά και κατά το έτος 2014. Επίσης σε αυτό το πλαίσιο σημειώνεται ότι, για να αξιολογηθούν οι όποιες διαφορές στις χρεώσεις της καταγγελλόμενης 2 σε σχέση με αυτές της καταγγελλούσας απαιτείται μεγαλύτερο δείγμα χρόνου δραστηριοποίησης στην αγορά. Συγκεκριμένα, η πρόσφατη δραστηριοποίηση της καταγγελλόμενης 2 στη σχετική αγορά, και έχοντας υπόψη τον ουσιώδη χρόνο της παρούσας έρευνας, δεν επιτρέπει την απόκτηση τέτοιων πληροφοριών και/ή στοιχείων ούτως ώστε να αξιολογηθεί αφενός κατά πόσο οι όποιες διαφορές στις χρεώσεις της καταγγελλόμενης 2 τελούσαν σε αιτιώδη συνάφεια με την τυχόν διεπίδότηση της καταγγελλόμενης 2 από την καταγγελλόμενη 1 και αφετέρου κατά πόσο η υπό εξέταση τιμολογιακή πολιτική της καταγγελλόμενης 1, ήταν μέρος σχεδίου αποκλεισμού της καταγγελλούσας από την αγορά, όπως επιτάσσει η σχετική νομολογία⁴ και η σχετική Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφορικά με τις προτεραιότητες της Επιτροπής κατά τον έλεγχο της εφαρμογής του άρθρου 82 της συνθήκης ΕΚ σε καταχρηστικές συμπεριφορές αποκλεισμού που υιοθετούν δεσπόζουσες επιχειρήσεις⁵. Επιπλέον, είναι γενικά αποδεκτό μια νεοεισερχόμενη επιχείρηση να προσφέρει βραχυπρόθεσμα χαμηλότερες τιμές για προσέγγιση πελατείας. Συνεπώς, η Επιτροπή σημειώνει ότι υπό το φως των πιο πάνω και στη βάση των ενώπιον της στοιχείων δεν είναι σε θέση να συμπεράνει ότι η καταγγελλόμενη 2 επωφελείται από τη δεσπόζουσα θέση της καταγγελλόμενης 1 και ότι μελλοντικά η καταγγελλόμενη 2 θα αποκτήσει δεσπόζουσα θέση.

Η Επιτροπή κρίνει σκόπιμο να σημειώσει ότι η Καταγγέλλουσα στις θέσεις της επί των προκαταρκτικών συμπερασμάτων της Επιτροπής, διαφώνησε με τα εν λόγω συμπεράσματα της Επιτροπής ότι πρακτικές δυσφήμισης και/ή προσπάθειας προσέλκυσης πελατών με αθέμιτους όρους δεν εμπίπτουν στις απαγορευτικές διατάξεις του άρθρου 6(1) Νόμου. Η Επιτροπή κρίνει σκόπιμο να επαναλάβει ότι αρμοδιότητά της είναι η προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού. Η Επιτροπή σημειώνει καταρχήν ότι οι διαδικασίες της δεν δύνανται να θεωρούνται ως μοχλός πίεσης προς επίλυση ιδιωτικών διαφορών καθώς η Επιτροπή αποσκοπεί στην προστασία του δημοσίου συμφέροντος μέσω της προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού. Σύμφωνα με τον καθηγητή Guylain Clamourg «*Η προστασία του ανταγωνισμού και η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος αποτελούν δύο στόχους που συγκλίνουν, και ο ελεύθερος ανταγωνισμός μετατρέπεται σε απαίτηση δημοσίου συμφέροντος, σχετικού με την ορθή λειτουργία του αγοράς.*»⁶ Περαιτέρω και ο καθηγητής Τζουγανάτος σημείωσε ότι το δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού δεν έχει σκοπό να υπεισέλθει στον χώρο του αστικού δικαίου και να αναμορφώσει τις αστικές σχέσεις, αλλά αποβλέπει πρωτίστως στην προστασία του δημοσίου συμφέροντος και παρεμβαίνει μόνο διορθωτικά και εξαιρετικά όταν περιορίζεται ο ανταγωνισμός.⁷

Σε συνέχεια των πιο πάνω, η Επιτροπή κρίνει επίσης σκόπιμο να σημειώσει ότι σύμφωνα με το Σύγγραμμα Δίκαιο Ανταγωνισμού, Αθέμιτου και Ελεύθερου του Καθηγητή Λ. Κοτσίρης⁸, η διάκριση μεταξύ αθέμιτων εμπορικών πρακτικών που αφορούν πράξεις όπως προσέλκυση πελατών όπως στην προκείμενη υπόθεση και αθέμιτων όρων τιμολογιακού χαρακτήρα είναι σαφής. Σύμφωνα με το εν λόγω σύγγραμμα, οι αθέμιτες εμπορικές πρακτικές προσέλκυσης πελατών εντάσσονται ξεκάθαρα υπό το δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού και όχι του ελεύθερου όπως ισχυρίζεται η καταγγέλλουσα. Ως προς το είδος του αθέμιτου ανταγωνισμού που ενδεχομένως να εμπίπτει στις απαγορευτικές διατάξεις του άρθρου 6(1) του Νόμου, ο καθηγητής Κοτσίρης σημειώνει τα εξής: «*Πρακτικές αθέμιτου ανταγωνισμού όπως αθέμιτες τιμολογήσεις, δηλαδή η υπερβολική τιμή σε σχέση με την οικονομική αξία της υπηρεσίας, αθέμιτοι όροι όπως αδικαιολόγητοι περιορισμοί σε δημοσιογράφους, συνθέτες και εκδότες εφόσον επιβάλλονται από επιχείρηση με δεσπόζουσα θέση και δεν είναι ανεκτές από την κοινωνική ηθική, είναι καταχρηστικοί εφόσον περιορίζουν τον ανταγωνισμό.*»⁹ Συνεπώς, με βάση τα παραπάνω καθίσταται αντιληπτό ότι αθέμιτες εμπορικές πρακτικές όπως εν προκειμένω πράξεις προσέλκυσης πελατών, ανήκουν στο δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού και όχι του ελεύθερου και άρα δεν εμπίπτουν στο άρθρο 6(1) του Νόμου, εκπίπτοντας έτσι από τις αρμοδιότητες της Επιτροπής.

Επίσης η Επιτροπή κρίνει σκόπιμο να παραπέμψει στην Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τον έλεγχο της εφαρμογής του άρθρου 82 ΕΚ (102 ΣΛΕΕ), το αντίστοιχο άρθρο 6(1) του Νόμου, σε καταχρηστικές συμπεριφορές αποκλεισμού που υιοθετούν δεσπόζουσες επιχειρήσεις¹⁰ την οποία η Επιτροπή χρησιμοποιεί καθοδηγητικά κατά πάγια πρακτική της. Η εν λόγω Ανακοίνωση αφορά καταχρηστικές πρακτικές από δεσπόζουσες επιχειρήσεις οι οποίες οδηγούν ή ενδέχεται να οδηγήσουν σε αποκλεισμό των ανταγωνιστών ήτοι παρεμποδιστικές πρακτικές. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την εν λόγω Ανακοίνωση προσδιορίζει ως καταχρηστικές πρακτικές αποκλεισμού τις συμφωνίες αποκλειστικότητας την δέσμευση και δεσμοποίηση, τις τακτικές εξόντωσης, την άρνηση προμήθειας και συμπίεσης περιθωρίου κέρδους, ήτοι πρακτικές οι οποίες κατά κανόνα προκαλούν στρέβλωση της δομής της αγοράς. Η εν λόγω Ανακοίνωση δεν αναφέρεται σε αθέμιτες εμπορικές πρακτικές όπως δυσφήμιση και/ή προσπάθεια προσέλκυσης πελατών. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι

⁴ Όπως αποδείχθηκε π.χ. στην ΠΕΚ, υπόθεση T-83/91 "Tetra Pak International SA κατά Επιτροπής", Συλλογή 1994, II-755, σκέψεις 151, 171, υπόθεση T-340/04 "France Telecom κατά Επιτροπής", Συλλογή 2007, II-3359, σκέψεις 198-215, Υπόθεση C-62/86 "AKZO Chemie BV κατά Επιτροπής", Συλλογή 1991, I-3359, σκέψεις 71-72.

⁵ Ανακοίνωση της Επιτροπής — Κατευθύνσεις σχετικά με τις προτεραιότητες της Επιτροπής κατά τον έλεγχο της εφαρμογής του άρθρου 82 της συνθήκης ΕΚ σε καταχρηστικές συμπεριφορές αποκλεισμού που υιοθετούν δεσπόζουσες επιχειρήσεις (2009/C 45/02).

⁶ Guylain C. (2006) *Intérêt général et concurrence, Essai sur la pérennité du droit public en économie de marché*. Ed. Dalloz, Nouvelle Bibliothèque de Thèses, σελ. 52 επ.

⁷ Τζουγανάτος Δ. (2013) *Το Δίκαιο του Ελεύθερου Ανταγωνισμού*, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 556.

⁸ Κοτσίρης, Λ. (2011) *Δίκαιο Ανταγωνισμού, Αθέμιτου και Ελεύθερου*. 6^η έκδοση. Εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα.

⁹ Κοτσίρης, Λ. (2011) *Δίκαιο Ανταγωνισμού, Αθέμιτου και Ελεύθερου*. 6^η έκδοση. Εκδόσεις Σάκκουλα. Αθήνα, σελ. 549.

¹⁰ 2009/C 45/02.

η τακτική εξόντωσης την οποία αναφέρει η εν λόγω ανακοίνωση δεν σχετίζεται με αθέμιτες εμπορικές πρακτικές αλλά με την αποκλειστική «θυσία» οικονομικού κυρίως χαρακτήρα στην οποία προβαίνουν επιχειρήσεις με δεσπόζουσα θέση με απώτερο σκοπό τον αποκλεισμό των ανταγωνιστών τους. Είναι σε αυτές τις περιπτώσεις που εφαρμόζεται το άρθρο 102 της ΣΛΕΕ, το αντίστοιχο άρθρο 6(1) του Νόμου, δηλαδή σε περιπτώσεις καταχρηστικών πρακτικών αποκλεισμού σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Η Επιτροπή τονίζει επίσης ότι η νομολογία που παρέθεσε η καταγγέλλουσα σε σχέση με το ως άνω θέμα δεν είναι σχετική με τα γεγονότα της παρούσας υπόθεσης και δεν ανατρέπει τα προκαταρκτικά συμπεράσματα της. Συγκεκριμένα, η παρατεθείσα απόφαση ΑΤ.39740 – Google Search (Shopping) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αλλά και η παρατεθείσα απόφαση Telia Sonera¹¹ του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής «ΔΕΕ») και ιδίως τα χωρία των εν λόγω αποφάσεων που επικαλείται η καταγγέλλουσα, αναφέρονται ουσιαστικά τις γενικές αρχές του δικαίου της καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης χωρίς να υπεισέρχονται σε οποιαδήποτε ανάλυση σε σχέση με το κατά πόσο αθέμιτες πρακτικές δυσφήμισης δύνανται να εξεταστούν υπό το άρθρο 6(1) του Νόμου (αντίστοιχο άρθρο 102 ΣΛΕΕ).

Εν συνεχεία, και η παρατεθείσα απόφαση Hoffmann – La Roche¹² του ΔΕΕ δεν δύνανται να ανατρέψουν τα προκαταρκτικά συμπεράσματα της Επιτροπής. Αυτό διότι, η εν λόγω απόφαση αφορά παράβαση του άρθρου 101(1) ΣΛΕΕ, ήτοι του αντίστοιχου άρθρου 3(1) του Νόμου και η εκεί παρατεθείσα ανάλυση του ΔΕΕ εστιάζεται σε εξ αντικειμένου περιορισμό του ανταγωνισμού λόγω περιοριστικής συμφωνίας και όχι λόγω κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης όπως στην παρούσα υπόθεση. Ως προς την επίκληση από την καταγγέλλουσα των αποφάσεων της Γαλλικής Αρχής Ανταγωνισμού με αρ. No 13-D-11 Sanofi και No 13-D-21 Schering-Plough και No 17-D-25 Janssen-Cilag αλλά και της Ισπανικής Αρχής Ανταγωνισμού ημερομηνίας 3/3/2009 EFEMSA τις οποίες απέστειλε σε μορφή περίληψης χωρίς να έχει επισυνάψει το πλήρες κείμενο των αποφάσεων στην ελληνική ή αγγλική γλώσσα, η Επιτροπή κρίνει σκόπιμο να σημειώσει ότι αυτές δεν αφορούν παρεμποδιστικές συμπεριφορές δεσπόζουσας επιχείρησης υπό την έννοια της Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τον έλεγχο της εφαρμογής του άρθρου 82 ΕΚ (102 ΣΛΕΕ), το αντίστοιχο άρθρο 6(1) του Νόμου, σε καταχρηστικές συμπεριφορές αποκλεισμού που υιοθετούν δεσπόζουσες επιχειρήσεις.

Περαιτέρω, η Επιτροπή σημείωσε ότι η Καταγγέλλουσα στις γραπτές της παραστάσεις επί των προκαταρκτικών συμπερασμάτων της Επιτροπής, ανέφερε ότι «η στήριξη που παρέχει η Καταγγελλόμενη 1 στην Καταγγελλόμενη 2 δίδει την δυνατότητα στην πρώτη να χρεώνει τιμές που κάποια ανεξάρτητη (νεοεισερχόμενη) επιχείρηση που ενεργούσε σύμφωνα με συνθήκες της ελεύθερης αγοράς δεν θα ήταν ικανή να χρεώνει και να παραμένει κερδοφόρα. Στην ουσία εάν η Επιτροπή συνυπολογίσει το όφελος που παρείχε η Καταγγελλόμενη 1 στην Καταγγελλόμενη 2 το αποτέλεσμα είναι ότι οι τιμές που χρεώνονται εξαρτούνται στο ότι δόθηκε η εν λόγω στήριξη.». Η Επιτροπή σε σχέση με το ζήτημα αυτό επιθυμεί να τονίσει το γεγονός ότι όπως ανέφερε και στα προκαταρκτικά συμπεράσματα της τα οποία επαναλαμβάνει, η οποία στήριξη έλαβε η Καταγγελλόμενη 2 από την Καταγγελλόμενη 1 δεν μπορεί να θεωρηθεί ως επιδότηση λόγω του γεγονότος ότι η κερδοφορία της Καταγγελλόμενης 2 δεν είναι σταθερή, ως διαφαίνεται στον Πίνακα 3 κατωτέρω, με περιθώριο {...}* για την περίοδο 8-12/2014, περιθώριο {...} για το έτος 2015 και περιθώριο {...} για το έτος 2016. Επίσης σε κάθε περίπτωση σημειώνεται ότι, για να αξιολογηθούν οι όποιες χρεώσεις της καταγγελλόμενης 2 σε σχέση με αυτές της καταγγέλλουσας στα πλαίσια της διεπίδωξης απαιτείται μεγαλύτερο δείγμα χρόνου δραστηριοποίησης στην αγορά.

Επίσης, η Καταγγέλλουσα ανέφερε ότι, δεν συμφωνεί με την άποψη της Επιτροπής ότι δεν παρέθεσε συγκεκριμένα στοιχεία σε σχέση με τους ισχυρισμούς της ότι η Καταγγελλόμενη 2 χρησιμοποιεί προσωπικό της Καταγγελλόμενης 1 και ότι χρησιμοποιεί υποστατικό που ανήκει σε αυτή. Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι όπως διαφάνηκε από την προκαταρκτική έρευνα της Υπηρεσίας της, η καταγγέλλουσα πρόσθεσε σε απαντήσεις της σε σχετικό ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας ημερομηνίας 04/04/2017 ότι, η καταγγελλόμενη 2 χρησιμοποιεί προσωπικό της καταγγελλόμενης 1 αλλά και οχήματα, χωρίς όμως να παραθέσει οποιαδήποτε στοιχεία που να τεκμηριώνουν τους εν λόγω ισχυρισμούς παρά μόνο δηλώνοντας ότι «σύμφωνα με πληροφόρηση που λαμβάνουν οι πελάτες μας [...]» και ότι «οι πελάτες μας έχουν πληροφορηθεί [...]».

Εν συνεχεία, η Καταγγέλλουσα σημείωσε ότι εάν όντως χρησιμοποιούσε κατά την προκειμένη περίοδο η Καταγγελλόμενη 2 τα περιουσιακά στοιχεία της Καταγγελλόμενης 1 με τρόπο που η οικονομική αυτή στήριξη να μην αντικατοπτρίζεται στους λογαριασμούς της καταγγελλόμενης 2 αυτό χωρίς αμφιβολία επηρεάζει και τα συμπεράσματα της Επιτροπής ότι η Καταγγελλόμενη 2 ήταν κατ' ισχυρισμό κερδοφόρα. Η Επιτροπή σε σχέση με τα πιο πάνω επιθυμεί να αναφέρει ότι για να καταλήξει στα συμπεράσματα της είχε μελετήσει εξελεγχμένους λογαριασμούς χωριστά για την Καταγγελλόμενη 1 και την Καταγγελλόμενη 2 στα οποία διαφαίνονταν ότι επρόκειτο για δυο ξεχωριστές οντότητες με ξεχωριστά έσοδα και έξοδα.

Επίσης, η Καταγγέλλουσα ανέφερε ότι όλος ανεξαιρέτως ο εξοπλισμός και το εργατικό προσωπικό της Καταγγελλόμενης 2 ανήκει και είναι εγγεγραμμένο στο όνομα της εν λόγω εταιρείας. Η Επιτροπή απορρίπτει τον εν λόγω ισχυρισμό επειδή οι οικονομικές καταστάσεις της καταγγελλόμενης 2 που βρίσκονται στο διοικητικό φάκελο της υπόθεσης, παρουσιάζουν για την περίοδο 8-12/2014 και για τα έτη 2015 και 2016 ως μέρος του ενεργητικού της, εξοπλισμό που ανέρχεται σε {...} αντίστοιχα για τον οποίο και αναγνωρίστηκαν και οι κατάλληλες αποσβέσεις. Επίσης οι οικονομικές καταστάσεις της καταγγελλόμενης 2 περιλαμβάνουν στα έξοδα διοίκησης, {...}. Συνεπώς από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι η καταγγελλόμενη 2 είχε το δικό της εξοπλισμό και το προσωπικό. Άλλωστε, το ζήτημα αυτό έχει ήδη αναλυθεί και αντιμετωπιστεί από την Επιτροπή στην παράθεση των προκαταρκτικών της συμπερασμάτων τα οποία και επαναλαμβάνει.

Επιπλέον, η Καταγγέλλουσα ανέφερε ότι οι χρεώσεις της Καταγγελλόμενης 2 στο σύνολο τους δεν είναι σε επίπεδο που θα αναμένετο για μια νεοεισερχόμενη και/ή ανεξάρτητη εταιρεία η οποία έχει προβεί σε επενδύσεις. Η Επιτροπή επαναλαμβάνει ότι η σύγκριση που πραγματοποιήθηκε μεταξύ των τιμών της καταγγέλλουσας με αυτές της Καταγγελλόμενης 2 δεικνύει ότι οι χρεώσεις είναι στα ίδια περίπου επίπεδα, ως διαφαίνεται στον Πίνακα 1 κατωτέρω.

¹¹ C-53/09 Konkurrensverket κατά TeliaSonera Sverige AB.

¹² C-179/16 F. Hoffmann-La Roche Ltd.

* Οι αριθμοί και/ή τα στοιχεία που παραλείπονται και δεν εμφανίζονται τόσο σε αυτό το σημείο, όσο και στη συνέχεια καλύπτονται από επιχειρηματικό/επαγγελματικό απόρρητο. Ενδεικτικό της παράλειψης είναι το σύμβολο {...}.

Συγκεκριμένα, ο Πίνακας 1 δεικνύει ότι με εξαίρεση τη χρέωση για το φέρετρο όπου η χρέωση γίνεται με βάση την ποιότητα, οι υπόλοιπες χρεώσεις, ήτοι περιποίηση/ντύσιμο νεκρού, μεταφορά από νοσοκομείο και ειδικό ψυγείο, μεταφορά με νεκροφόρα και «παρηγοριά», κυμαίνονται στα ίδια περίπου επίπεδα.

Η Επιτροπή κρίνει σκόπιμο να σημειώσει σε σχέση με τον ισχυρισμό της καταγγέλλουσας στις γραπτές της παραστάσεις επί των προκαταρκτικών συμπερασμάτων της Επιτροπής ότι η Καταγγελλόμενη 2 δεν καταχώρισε τις οικονομικές της καταστάσεις στον Έφορο Εταιρειών, ότι αυτή η παράλειψη της καταγγελλόμενης 2 δεν αφορά την Επιτροπή κατά την εφαρμογή του Δικαίου του Ανταγωνισμού σύμφωνα με το άρθρο 23 και επομένως ούτε δύναται να επηρεάσει τα συμπεράσματά της.

Επίσης, η Επιτροπή σημείωσε τα όσα ισχυρίζεται η καταγγέλλουσα εταιρεία στις γραπτές της θέσεις επί των προκαταρκτικών συμπερασμάτων της Επιτροπής και συγκεκριμένα ότι διαφωνεί με την προκαταρκτική θέση της Επιτροπής ότι δεν προκύπτει οποιαδήποτε άρνηση προμήθειας και/ή συναλλαγής. Σε σχέση με την εν λόγω θέση, η Επιτροπή επαναλαμβάνει ότι δεν προκύπτει οποιαδήποτε άρνηση προμήθειας και/ή συναλλαγής υπό το φως του άρθρου 6(1) του Νόμου καθώς δεν προκύπτει στη βάση των ενώπιων της στοιχείων, να έχει γίνει οποιαδήποτε σχετική αίτηση από την πλευρά της καταγγέλλουσας προς την καταγγελλόμενη 1 και ούτε να έχει συντελεστεί άρνηση από την καταγγελλόμενη 1 για παροχή πρόσβασης στην παροχή υπηρεσιών κοιμητηρίου. Όπως άλλωστε ο καθηγητής Τζουγανάτος σημείωσε στο σύγγραμμά του, το δικαίο του ανταγωνισμού δεν έχει σκοπό να μπει στο χώρο του αστικού δικαίου και να αναμορφώσει τις ενοχικές σχέσεις, ότι αποβλέπει πρωτίστως στην προστασία του δημόσιου συμφέροντος και παρεμβαίνει μόνο διαρθρωτικά και εξαιρετικά όταν η άρνηση πώλησης περιορίζει ή εξοβελίζει ορισμένη επιχείρηση, με αποτέλεσμα να περιορίζεται ο ίδιος ο ανταγωνισμός και ότι σε κάθε περίπτωση η γενική αρχή είναι ότι καμία επιχείρηση-ακόμα και δεσπόζουσα-δεν μπορεί να υποχρεωθεί σε συνέχιση ή σύναψη συμβατικής σχέσης παρά τη θέληση της, κάμπτεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις.¹³ Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι από τα αποτελέσματα της προκαταρκτικής έρευνας της Υπηρεσίας προκύπτει μόνο μία επιστολή προς την καταγγελλόμενη 1 με την οποία εκφράζεται γενικά η πρόθεση της να δραστηριοποιηθεί στις υπηρεσίες κοιμητηρίου χωρίς να εξειδικεύει υπό ποιους όρους προτίθεται να το πράξει. Σημειώνεται ότι η εν λόγω επιστολή φαίνεται να αποτελεί επιστολή διαμαρτυρίας. Όπως επίσης προκύπτει από τα αποτελέσματα της προκαταρκτικής έρευνας της Υπηρεσίας, το κοιμητήριο της Σφαλαγγιώτισσας το οποίο η καταγγελλόμενη 1 έχει την αποκλειστική διαχείριση, είναι σχεδόν πλήρες και άρα θα πρέπει να αναζητηθεί νέο, γεγονός που καταδεικνύεται από σχετική επιστολή που απέστειλε η καταγγελλόμενη 1 στο Δήμο Λεμεσού αιτούμενη την εξεύρεση νέου χώρου δημιουργίας κοιμητηρίου.

Όσον αφορά τον ισχυρισμό της καταγγέλλουσας εταιρείας σχετικά με τη σύνδεση της διαχείρισης του κοιμητηρίου Σφαλαγγιώτισσας με την πρόσβαση ή μη στις υπηρεσίες κοιμητηρίων, η οποία σε κάθε περίπτωση συγκρούεται με την ανάλυση που δίδει η Επιτροπή, η Επιτροπή επαναλαμβάνει ότι η αποκλειστική διαχείριση και ευθύνη των κοιμητηρίων βάσει του περί Κοιμητηρίων (Ταφή και Εκταφή) Νόμο 257 (1)/2004, ανατίθεται στις κατ' ιδίαν τοπικές αρχές δηλαδή τους Δήμους και τα Κοινοτικά Συμβούλια. Η Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού εξακολουθεί να διαχειρίζεται αποκλειστικά το κοιμητήριο Σφαλαγγιώτισσας, για το οποίο υπάρχει ειδική συμφωνία μεταξύ τριών Δήμων της ευρύτερης περιφέρειας Λεμεσού) και Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού, βάσει της οποίας έναντι της αξίας της γης που παραχωρήθηκε και των δαπανών δημιουργίας του κοιμητηρίου, η Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού ανέλαβε τη δημιουργία έργων και υποδομών αρκετών εκατομμυρίων ευρώ, τα οποία κατασκευάστηκαν και/ή θα κατασκευαστούν με βάση τη συμφωνία από τα έσοδα διαχείρισης και λειτουργίας του εν λόγω κοιμητηρίου. Η συμφωνία αυτή εξακολουθεί να είναι δεσμευτική και να ισχύει με βάση γνωμάτευση της Νομικής Υπηρεσίας με ημερομηνία 16/8/2006. Τα πλείστα κοιμητήρια της ευρύτερης περιφέρειας Λεμεσού τυγχάνουν διαχείρισης από τα οικία κοινοτικά συμβούλια και τα υπόλοιπα από τις κατ' ιδίαν τοπικές εκκλησιαστικές επιτροπές, οι οποίες ουδεμία σχέση έχουν σε οικονομικό επίπεδο με την Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού.

Ως εκ των ανωτέρω, η Επιτροπή ομόφωνα αποφασίζει να απορρίψει τις θέσεις της καταγγέλλουσας επί των προκαταρκτικών συμπερασμάτων της Επιτροπής ημερομηνίας 30/08/2018 για τα οποία η καταγγέλλουσα ενημερώθηκε με σχετική επιστολή στις 11/10/2018 και σημειώνει ότι δεν δύναται να διαφοροποιήσουν ή να αναιρέσουν τα προκαταρκτικά συμπεράσματα της Επιτροπής, τα οποία επαναλαμβάνονται.

ΣΧΕΤΙΚΗ ΑΓΟΡΑ

Σχετική αγορά προϊόντων / υπηρεσιών

Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφορικά με τον τρόπο οριοθέτησης της σχετικής αγοράς για σκοπούς του ενωσιακού δικαίου του ανταγωνισμού (97/C 372/03):

«η αγορά του σχετικού προϊόντος περιλαμβάνει όλα τα προϊόντα ή και τις υπηρεσίες που είναι δυνατό να εναλλάσσονται ή να υποκαθίστανται αμοιβαία από τον καταναλωτή, λόγω των χαρακτηριστικών, των τιμών και της χρήσης για την οποία προορίζονται».¹⁴

Η εναλλαξιμότητα ή η υποκατάσταση δεν εκτιμάται μόνον από την άποψη των αντικειμενικών χαρακτηριστικών των σχετικών προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά λαμβάνονται κυρίως υπόψη οι συνθήκες ανταγωνισμού και η διάρθρωση της ζήτησης και προσφοράς στην αγορά.¹⁵

Με τον ορισμό της σχετικής αγοράς προσδιορίζονται τα όρια εντός των οποίων ασκείται ο ανταγωνισμός μεταξύ επιχειρήσεων και καθορίζεται το πλαίσιο εντός του οποίου εφαρμόζεται η εθνική και η ενωσιακή πολιτική ανταγωνισμού. Επίσης, κύριος σκοπός του προσδιορισμού της σχετικής αγοράς είναι να διαπιστώσει η Επιτροπή τους ανταγωνιστικούς περιορισμούς τους οποίους αντιμετωπίζουν οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις. Προκειμένου δε, περί εφαρμογής του άρθρου

¹³ Τζουγανάτος Δ. (2013) Το Δίκαιο του Ελεύθερου Ανταγωνισμού, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 556.

¹⁴ Βλ. Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον καθορισμό της σχετικής αγοράς, ΕΕ C 372 της 3.12.199

¹⁵ Υπόθεση 322/81, NV Nederlandshe Banden Industrie Michelin κατά Επιτροπής, Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου 1983 σελ.3461,παρ.37.

6(1) του Νόμου, ο ορισμός της αγοράς αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για να εξεταστεί αν υπάρχει δεσπόζουσα θέση σε αυτήν την αγορά.

Συνεπώς, η σχετική αγορά προϊόντων/υπηρεσιών περιλαμβάνει όλα τα προϊόντα/υπηρεσίες που δύνανται να εναλλάσσονται ή να υποκαθίστανται αμοιβαία από πλευράς ζήτησης, λόγω των αντικειμενικών τους χαρακτηριστικών, των τιμών, και της σκοπούμενης χρήσης τους.

Σε ότι αφορά το αντικείμενο της προκείμενης καταγγελίας, η Επιτροπή παραπέμπει σε σχετική απόφαση του Office of Fair Trading στην υπόθεση Fairways¹⁶ το οποίο καθόρισε ότι: «*The parties submitted that the relevant product frame of reference was the provision of funeral directing services. The Price Commission in 1977 and the Monopolies and Mergers Commission (MMC) in House of Fraser and in Plantsbrook also identified the provision of funeral directing services to be a separate market. The OFT found no evidence to suggest deviating from this previous conclusion. We have considered such services on an individual basis as in most cases individuals purchase funeral directing services for friends or relatives (with under 10% per cent being pre-purchased) and all elements of the service are usually provided by the same funeral business*».

Σχετική με το αντικείμενο της προκείμενης καταγγελίας αποτελεί και η σημαντική απόφαση της Ισπανικής Επιτροπής Ανταγωνισμού στην υπόθεση Funerias Baleares¹⁷, όπου αναφέρθηκε ότι: «*Το Δικαστήριο για την Προστασία του Ανταγωνισμού (για παράδειγμα στη γνωμοδότηση για τη συγχώνευση C-85/04, Intur/Euro Stewart), αναφέρεται στις επιθανάτιες υπηρεσίες ως συμπεριλαμβánουσες τις δραστηριότητες από τον θάνατο ενός ανθρώπου μέχρι τη στιγμή που γίνεται η ταφή ή η καύση, διαχωρίζοντας όμως ως ξεχωριστές αγορές αυτές των υπηρεσιών κηδειών (μεταξύ άλλων η μεταφορά του νεκρού από το μέρος όπου απεβίωσε), αυτή των νεκροτομείων και αυτή των κοιμητηρίων. Αυτές είναι κυρίως τοπικές*».

Η Επιτροπή ακολουθώντας το πιο πάνω σκεπτικό και αξιολογώντας τα δεδομένα και περιστατικά της υπόθεσης καθώς και όλα τα στοιχεία του Διοικητικού Φακέλου, ορίζει για σκοπούς εξέτασης της παρούσας υπόθεσης ως σχετική αγορά, την αγορά της προετοιμασίας και οργάνωσης κηδειών, δηλαδή την αγορά παροχής υπηρεσιών κηδειών. Η εν λόγω αγορά περιλαμβάνει την αγορά φερέτρου, το ντύσιμο και την περιποίηση του νεκρού, τη μεταφορά του στο κοιμητήριο, τη φύλαξη του νεκρού σε χώρο πριν από την κηδεία, τη δημοσίευση της κηδείας στον τύπο, τη ληξιαρχική πράξη θανάτου και τον ανθοστολισμό. Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι, σύμφωνα με τα στοιχεία του Διοικητικού Φακέλου, τόσο η καταγγέλλουσα όσο και η καταγγελλόμενη 2 δραστηριοποιούνται στην εν λόγω αγορά.

Εν συνεχεία, η Επιτροπή στη βάση του σκεπτικού της ως άνω απόφασης και αξιολογώντας τα δεδομένα και περιστατικά της υπόθεσης καθώς και όλα τα στοιχεία του Διοικητικού Φακέλου, ορίζει για σκοπούς εξέτασης της παρούσας υπόθεσης ξεχωριστή αγορά, την αγορά των υπηρεσιών κοιμητηρίου. Η εν λόγω αγορά περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως το άνοιγμα και κλείσιμο τάφων, την περιποίηση αυτών, αλλά και του περιβάλλοντα χώρου.

Επίσης, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, προκύπτει ότι με βάση τον περί Κοιμητηρίων (Ταφή και Εκταφή) Νόμο 257(1)/2004, η αποκλειστική διαχείριση και ευθύνη των κοιμητηρίων ανατίθεται στις κατ' ιδίαν τοπικές αρχές, δηλαδή τους Δήμους και τα Κοινοτικά Συμβούλια. Η Επιτροπή σημειώνει ότι η καταγγελλόμενη 1 διαχειρίζεται αποκλειστικά το κοιμητήριο Σφαλαγγιώτισσας, το οποίο βρίσκεται στην πόλη της Λεμεσού, στη βάση ειδικής συμφωνίας¹⁸ η οποία εξακολουθεί να είναι δεσμευτική σύμφωνα με γνωμάτευση της Νομικής Υπηρεσίας.

Η Επιτροπή σημειώνει ότι σε απόφαση της Πολωνικής Αρχής Ανταγωνισμού¹⁹ κρίθηκε ότι η δραστηριότητα της Εκκλησίας στη διαχείριση κοιμητηρίων και στην παροχή σχετικών υπηρεσιών κηδειών περιέχει οικονομικές δραστηριότητες που εμπίπτουν στις σχετικές διατάξεις της πολωνικής νομοθεσίας περί ανταγωνισμού. Το Επαρχιακό Δικαστήριο της Βαρσοβίας επικύρωσε την ως άνω απόφαση και δέχτηκε τον διαχωρισμό μεταξύ υπηρεσιών κηδειών και υπηρεσιών κοιμητηρίου, ενώ σημείωσε ότι οι υπηρεσίες κοιμητηρίου δεν εμπίπτουν στις θρησκευτικές δραστηριότητες της Εκκλησίας.

Η Επιτροπή σημείωσε ότι από τα ενώπιον της στοιχεία προέκυπτε ότι τα περισσότερα κοιμητήρια της επαρχίας Λεμεσού τύγχαναν διαχείρισης είτε από τα τοπικά κοινοτικά συμβούλια είτε από τις τοπικές εκκλησιαστικές επιτροπές, οι οποίες δεν είχαν σχέση σε οικονομικό επίπεδο με την Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού. Ως εκ του τούτου, αρμόδιοι για τη διαχείριση κοιμητηρίων της πόλης και επαρχίας Λεμεσού είναι κατά κανόνα οι τοπικές αρχές ή εκκλησιαστικές επιτροπές και όχι η καταγγελλόμενη 1, η οποία διαχειρίζεται το κοιμητήριο της Σφαλαγγιώτισσας που βρίσκεται στην πόλη της Λεμεσού.

Καταληκτικά, η Επιτροπή, με βάση τα ανωτέρω και τα ενώπιον της δεδομένα και στοιχεία, καταλήγει ότι για σκοπούς της παρούσας υπόθεσης οι σχετικές αγορές προϊόντος ή και υπηρεσιών ορίζονται ως εξής: α) παροχής υπηρεσιών κηδειών β) παροχής υπηρεσιών κοιμητηρίου, γ) διαχείρισης κοιμητηρίων.

Σχετική γεωγραφική αγορά

Σύμφωνα με την Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όσον αφορά τον προσδιορισμό της σχετικής αγοράς για σκοπούς του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού,

«*η γεωγραφική αγορά περιλαμβάνει την περιοχή όπου οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις συμμετέχουν στην προμήθεια [και ζήτηση] προϊόντων ή υπηρεσιών και οι όροι του ανταγωνισμού είναι επαρκώς ομοιογενείς και η οποία μπορεί να διακριθεί από γειτονικές κυρίως περιοχές, διότι στις εν λόγω περιοχές οι όροι του ανταγωνισμού διαφέρουν σημαντικά.*»²⁰

¹⁶ Office of Fair Trading, Completed Acquisition by the Cooperative Group (CWS) Limited of Fairways Group UK Limited, decision under section 22(1) given on 19 July 2006, παρ. 28, σημ. 3

¹⁷ Expt. 650/08 Funerias Baleares

¹⁸ Βλ. απαντήσεις καταγγελλόμενης 1 ημερομηνίας 30/08/2016.

¹⁹ Απόφαση RLU αρ. 26/04.

²⁰ Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον καθορισμό της σχετικής αγοράς.

Η Επιτροπή σημειώνει ότι η καταγγελία της εταιρείας Archangel αναφέρεται σε θέματα που αφορούν τη διαχείριση κοιμητηρίων, τις υπηρεσίες κοιμητηρίων και τις υπηρεσίες που προσφέρουν τα γραφεία κηδειών. Οι εν λόγω ισχυρισμοί της καταγγέλλουσας αφορούν τα γραφεία κηδειών της πόλης και επαρχίας Λεμεσού.

Στην προκειμένη περίπτωση η καταγγέλλουσα Archangel έχει τα γραφεία της στην Λεμεσό και άρα δραστηριοποιείται στην αγορά παροχής υπηρεσιών κηδειών στην πόλη και επαρχία Λεμεσού.

Οι πιθανοί πελάτες, δηλαδή οι συγγενείς των αποθανόντων είναι λογικό και αναμενόμενο να επιλέξουν τις υπηρεσίες προετοιμασίας κηδειών στη περιοχή όπου κατοικούσε ο αποθανών. Από τη στιγμή που οι υπηρεσίες συμπεριλαμβάνουν την μεταφορά των νεκρών από το νοσοκομείο στο γραφείο κηδειών και από εκεί στο κοιμητήριο, αναμένεται ότι θα ζητηθούν υπηρεσίες ενός γραφείου στην πόλη όπου απεβίωσε ο νεκρός και/ή στην πόλη που θα ταφεί.

Επίσης στη βάση των ενώπιων της Επιτροπής στοιχείων προκύπτει πώς και οι ανταγωνιστές της καταγγέλλουσας, ήτοι το Γραφείο Κηδειών «η Παράκληση» και το Γραφείο Κηδειών «ο Παράδεισος», που η ίδια η καταγγέλλουσα θεωρεί ως ανταγωνιστές της, δραστηριοποιούνται σε ολόκληρη την επαρχία και πόλη Λεμεσού.

Ως εκ τούτου, η Επιτροπή στη βάση των ενώπιόν της στοιχείων καταλήγει ότι ως γεωγραφική αγορά της παροχής υπηρεσιών κηδειών ορίζεται η πόλη και επαρχία Λεμεσού.

Ως προς τη γεωγραφική διάσταση της αγοράς υπηρεσιών κοιμητηρίου και της αγοράς διαχείρισης κοιμητηρίων, η Επιτροπή καταλήγει όπως διαχωριστεί η πόλη από την επαρχία Λεμεσού. Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι η ταφή γίνεται σε συγκεκριμένες πόλεις ή χωριά και με βάση το αντικείμενο της προκείμενης καταγγελίας η παρούσα υπόθεση αφορά κοιμητήρια της πόλης της Λεμεσού. Σημειώνεται ότι το μόνο κοιμητήριο που τελεί υπό καθεστώς διαχείρισης από την καταγγελλόμενη 1 είναι αυτό της Σφαλαγκιώτισσας, το οποίο είναι και το μόνο λειτουργικό στην πόλη της Λεμεσού αφού το δεύτερο κοιμητήριο του Αγίου Νικολάου είναι υπερπλήρες. Επίσης, από τα ενώπιον της Επιτροπής στοιχεία, διαπιστώνεται ότι τα υπόλοιπα κοιμητήρια της επαρχίας Λεμεσού τελούν υπό τη διαχείριση των τοπικών κοινοτικών συμβουλίων.

Ως εκ τούτου, η Επιτροπή στη βάση των ενώπιόν της στοιχείων καταλήγει ότι ως γεωγραφική αγορά των σχετικών αγορών υπηρεσιών κοιμητηρίου και διαχείρισης κοιμητηρίου ορίζεται η πόλη της Λεμεσού.

ΝΟΜΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ

Έννομο Συμφέρον

Βάσει του άρθρου 35(1) και (2) του Νόμου, δικαίωμα καταγγελίας πιθανών παραβάσεων του Νόμου, έχει οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο έχει έννομο προς τούτο συμφέρον. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή εξετάζει κατά πόσο η εταιρεία Archangel Funeral Services Plc, έχει έννομο συμφέρον να προβεί στην παρούσα καταγγελία, ήτοι κατά πόσο υπέστη ή κατά πόσο υπάρχει σοβαρός ή πιθανός κίνδυνος να υποστεί αισθητή οικονομική βλάβη ή να τεθεί σε μειονεκτική θέση στον ανταγωνισμό, ως άμεσο αποτέλεσμα της παράβασης.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η καταγγέλλουσα ισχυρίζεται ότι έχει τεθεί σε μειονεκτική θέση στον ανταγωνισμό ως αποτέλεσμα των καταγγελλόμενων πρακτικών. Η καταγγέλλουσα ισχυρίζεται επίσης ότι λόγω της συμπεριφοράς των καταγγελλόμενων, μειώθηκε ο αριθμός των κηδειών που τέλεσε η καταγγέλλουσα.

Ως εκ τούτου, η Επιτροπή καταλήγει ότι η καταγγέλλουσα έχει έννομο συμφέρον προς υποβολή της καταγγελίας, καθώς έχει ενδεχόμενα επηρεαστεί και/ή επηρεάζεται άμεσα από τις καταγγελλόμενες πρακτικές των καταγγελλομένων 1 & 2.

Άρθρο 6(1) του Νόμου

Η εξέταση της παρούσας καταγγελίας γίνεται υπό το πρίσμα των σχετικών διατάξεων του άρθρου 6(1) του Νόμου, το οποίο καθορίζει τα κάτωθι:

«6.-(1) Απαγορεύεται η καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης μιας ή περισσότερων επιχειρήσεων, που κατέχει ή κατέχουν δεσπόζουσα θέση στο σύνολο ή μέρος της εγχώριας αγοράς ενός προϊόντος, ιδιαίτερα εάν η πράξη αυτή έχει ως αποτέλεσμα ή ενδεχόμενο αποτέλεσμα -

(α) τον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό αθέμιτων τιμών αγοράς ή πώλησης ή άλλων μη θεμιτών υπό τις περιστάσεις όρων συναλλαγής

(β) τον περιορισμό της παραγωγής ή της διάθεσης ή της τεχνολογικής ανάπτυξης, προς ζημιά των καταναλωτών

(γ) την εφαρμογή ανόμοιων όρων για ισοδύναμες συναλλαγές, με συνέπεια ορισμένες επιχειρήσεις να τίθενται σε μειονεκτική στον ανταγωνισμό θέση

(δ) την εξάρτηση της σύναψης συμφωνιών από την αποδοχή εκ μέρους των αντισυμβαλλόμενων πρόσθετων υποχρεώσεων, οι οποίες, εκ της φύσεώς τους ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες, δεν έχουν σχέση με το αντικείμενο των συμφωνιών αυτών.»

Η Επιτροπή σημειώνει ότι για την εφαρμογή των ως άνω απαγορευτικών διατάξεων του άρθρου 6 του Νόμου πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) να υφίσταται επιχείρηση,

β) η εν λόγω επιχείρηση να κατέχει δεσπόζουσα θέση, και

γ) να υφίσταται καταχρηστική εκμετάλλευση της εν λόγω δεσπόζουσας θέσης.

Επιχείρηση

Το άρθρο 2 του Νόμου ορίζει ως «επιχείρηση» κάθε φορέα που ασκεί οικονομική δραστηριότητα ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς που τον διέπει και τον τρόπο χρηματοδότησής του.

Σύμφωνα και με τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής το «ΔΕΕ»), η έννοια επιχείρηση, στο πλαίσιο του ανταγωνισμού συμπεριλαμβάνει «κάθε οντότητα που ασκεί οικονομικής ή εμπορικής φύσεως δραστηριότητες», ανεξάρτητα από τη νομική της υπόσταση και τον τρόπο με τον οποίο χρηματοδοτείται.²¹ Επιπλέον, το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι ο όρος «οικονομικής φύσεως δραστηριότητα», εφαρμόζεται σε οποιαδήποτε δραστηριότητα που έχει σχέση με την προσφορά αγαθών και/ή υπηρεσιών σε συγκεκριμένη αγορά, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς που την διέπει και τον τρόπο της χρηματοδότησής της και η οικονομική δραστηριότητα συνίσταται σε κάθε δραστηριότητα προσφοράς αγαθών ή υπηρεσιών σε δεδομένη αγορά.²²

Η Επιτροπή σημείωσε ότι κατά τον ουσιώδη χρόνο η καταγγελλόμενη 1 ασκούσε οικονομικής φύσεως δραστηριότητες εφόσον προσέφερε τις υπηρεσίες κοιμητηρίων καθώς και την σχετική διαχείριση κοιμητηρίων, ενώ η καταγγελλόμενη 2 ασκούσε οικονομικής φύσεως δραστηριότητες εφόσον προσέφερε τις υπηρεσίες κηδειών στην πόλη και επαρχία Λεμεσού. Με βάση τα πιο πάνω η Επιτροπή καταλήγει ότι, οι καταγγελλόμενες αποτελούν επιχειρήσεις που εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Νόμου.

Έχοντας καταλήξει ως ανωτέρω, η Επιτροπή προχωρεί στην εξέταση των κατ' ισχυρισμόν παραβάσεων του Νόμου:

Δεσπόζουσα θέση

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίδεται στο άρθρο 2 του Νόμου, ο οποίος πηγάζει από την Ενωσιακή νομολογία, δεσπόζουσα θέση «περιλαμβάνει τη θέση οικονομικής δύναμης που απολαμβάνει η επιχείρηση, που την καθιστά ικανή να παρακωλύει τη διατήρηση αποτελεσματικού ανταγωνισμού στη σχετική αγορά και της επιτρέπει να ενεργεί σε αισθητό βαθμό ανεξάρτητα από τους ανταγωνιστές και τους πελάτες της και σε τελική ανάλυση ανεξάρτητα από τους καταναλωτές».²³ Βασικό στοιχείο της έννοιας της δεσπόζουσας θέσης είναι η ύπαρξη οικονομικής ισχύος, η οποία παρέχει στη δεσπόζουσα επιχείρηση ευχέρεια ανεξάρτητης συμπεριφοράς, την αποδεσμεύει δηλαδή από τους περιορισμούς που υπάρχουν σε μια ανταγωνιστική αγορά.

Εξετάζοντας το θέμα υπό το πρίσμα του άρθρου 6(1) του Νόμου, θα πρέπει να διευκρινισθεί σε πρώτο στάδιο κατά πόσο η καταγγελλόμενη 1 κατέχει δεσπόζουσα θέση στη σχετική αγορά των υπηρεσιών κοιμητηρίων ή/και στη σχετική αγορά της διαχείρισης κοιμητηρίων, ώστε να εξετάσει η Επιτροπή κατά πόσο δύναται να στοιχειοθετηθεί η ύπαρξη οποιασδήποτε κατάχρησης από μέρους της καταγγελλόμενης 1.

Σύμφωνα με τη νομολογία, η δεσπόζουσα θέση προϋποθέτει, καταρχήν, ένα σημαντικό μερίδιο αγοράς και επιπρόσθετα η επιχείρηση να έχει την πραγματική δυνατότητα μονομερούς επηρεασμού των όρων της αγοράς, δηλαδή να έχει την «δυνατότητα παρεμπόδισης ενός αποτελεσματικού ανταγωνισμού». Εξάλλου στην υπόθεση *Continental Can*²⁴, το δικαστήριο όρισε τη δεσπόζουσα θέση ως τη δυνατότητα μιας επιχείρησης να λειτουργεί με πλήρη ανεξαρτησία στην αγορά, χωρίς να λαμβάνει υπόψη της τη συμπεριφορά άλλων ανταγωνιστών. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις με δεσπόζουσα θέση έχουν την «ιδιαιτέρη ευθύνη» να μην θέτουν σε κίνδυνο με τη συμπεριφορά τους τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό.

Συνεπώς, δεσπόζουσα θέση κατέχει μια επιχείρηση που απολαμβάνει οικονομική δύναμη που την καθιστά ικανή να παρακωλύει τη διατήρηση αποτελεσματικού ανταγωνισμού στη σχετική αγορά και της επιτρέπει να ενεργεί σε αισθητό βαθμό ανεξάρτητα από τους ανταγωνιστές και τους πελάτες της και σε τελική ανάλυση ανεξάρτητα από τους καταναλωτές. Η ύπαρξη δεσπόζουσας θέσης μπορεί να απορρέει από τον συνδυασμό διαφόρων παραγόντων οι οποίοι από μόνοι τους δεν αποτελούν απαραίτητα επαρκή ένδειξη για την ύπαρξη της, αλλά κατόπιν συνδυασμού μεταξύ τους, είναι δυνατό να οδηγούν στη δημιουργία δεσπόζουσας θέσης. Τέτοιοι παράγοντες είναι η ύπαρξη ανταγωνιστών, τα μερίδια αγοράς, το ύψος των διαθέσιμων οικονομικών μέσων, το προβάδισμα από άποψη τεχνολογικής εξέλιξης και σχετικής εμπειρίας, η εξασφάλιση των πρώτων υλών με κάθετη ολοκλήρωση της επιχείρησης, η ανυπαρξία εναλλακτικού ανταγωνισμού και οι φραγμοί εισόδου νέων ανταγωνιστών στη σχετική αγορά.

Συνακόλουθα, η κατοχή ενός σημαντικά μεγάλου μεριδίου αγοράς από συγκεκριμένη επιχείρηση ενδέχεται να αποτελεί σοβαρή ένδειξη, η οποία όμως δεν αποδεικνύει άνευ ετέρου την ύπαρξη δεσπόζουσας θέσης, αν δεν συνξεταστεί με τα υπόλοιπα δεδομένα. Ενδεικτικά, μερίδιο αγοράς άνω του 75% θεωρείται *per se* δεσπόζουσα θέση, κάτω του 10% ανυπαρξία δεσπόζουσας θέσης, μεταξύ 20%-40% δεν είναι σαφές αν τίθεται ζήτημα ύπαρξης δεσπόζουσας θέσης (*grey zone*) και από 50% και πάνω υφίσταται κατά μαχητό τεκμήριο δεσπόζουσα θέση.²⁵

Η Επιτροπή με βάση τα ενώπιον της στοιχεία παρατηρεί ότι η καταγγελλόμενη 1 κατέχει μονοπωλιακή θέση στην αγορά υπηρεσιών κοιμητηρίων και στην αγορά διαχείρισης κοιμητηρίου. Αυτό διότι, στην περιοχή της πόλης Λεμεσού, το μόνο λειτουργικό κοιμητήριο είναι αυτό της Σφαλαγγιώτισσας που διαχειρίζεται η καταγγελλόμενη 1.

Δεδομένων των πιο πάνω στοιχείων, η Επιτροπή καταλήγει ομόφωνα ότι η καταγγελλόμενη 1 κατά τον ουσιώδη χρόνο της καταγγελίας, κατείχε δεσπόζουσα θέση στην αγορά υπηρεσιών κοιμητηρίων και στην αγορά διαχείρισης κοιμητηρίου.

Κατά την αξιολόγηση που γίνεται προτού εξαχθεί το συμπέρασμα αν μια εταιρεία κατέχει δεσπόζουσα θέση ή όχι, είναι σημαντικό να ερευνείται και η θέση των άλλων ανταγωνιστών στην αγορά. Επί τούτου, ως προς τη σχετική αγορά των υπηρεσιών κηδειών, όπου δραστηριοποιούνται η καταγγέλλουσα και η καταγγελλόμενη 2, η Επιτροπή σημειώνει ότι η

²¹ Υπόθεση C-41/90, *Hofner & Elsnér v. Macrotron*, [1991] ECR I-1979; Υπόθεση 170/83, *Hydrotherm v. Compact*, [1984] ECR 2999.

²² *Ibid.*

²³ Βλ. Απόφαση ΔΕΕ C-322/81.

²⁴ Υπόθεση 6/72, *Europemballage Corporation & Continental Can v. Commission*, [1973] ECR 215.

²⁵ *Hoffman – La Roche, Metro SB-Großmärkte GmbH & Co. KG v Commission of the European Communities*, Judgment of the Court of 25 October 1977, *European Court reports 1977 Page 01875*, Βλέπε υποσημείωση 14, *United Brands, Case 62/86 AKZO Chemie B.V.* [1991] I-3359.

καταγγέλλουσα ανέφερε σε σχετικό ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας²⁶ ότι από το 2013 μέχρι το 2016 το μερίδιο αγοράς της κυμαίνονταν από {...} έως {...} και σημείωσε ότι για το 2016 προέβλεπε ότι το μερίδιό της μπορεί να πέσει στο {...} - {...}. Η καταγγέλλουσα σημείωσε επίσης ότι: «η καταγγελλόμενη 2 κατέχει σήμερα²⁷ περίπου το {...} - {...} της αγοράς ενώ η επιχείρηση με την επωνυμία «Παράδεισος» κατέχει περίπου {...} - {...} της αγοράς».

Η καταγγέλλουσα ανέφερε επίσης σε απαντήσεις της σε ερώτηση της Υπηρεσίας²⁸ ότι κατά το έτος 2016 πραγματοποίησε στην επαρχία Λεμεσού {...} κηδείες από σύνολο 1524 θανάτων πολιτών συμπεριλαμβανομένων των αλλοδαπών ({...}).

Η καταγγελλόμενη 2, ανέφερε σε σχετική ερώτηση της Υπηρεσίας²⁹ ότι κατά το έτος 2016 πραγματοποίησε στην επαρχία Λεμεσού {...} κηδείες από σύνολο 1353 θανάτων Κυπρίων πολιτών, ήτοι το {...} των κηδειών.³⁰ Επίσης, ανέφερε ότι ειδικά στα κοιμητήρια της Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού δηλαδή Σφαλαγγιώτισσας και Αγίου Νικολάου πραγματοποίησε {...} κηδείες από σύνολο 692. Στο σύνολο των θανάτων πολιτών στην επαρχία Λεμεσού (Κύπριοι πολίτες και αλλοδαποί), η καταγγελλόμενη 2 πραγματοποίησε {...} του συνόλου των κηδειών.

Συνεπώς, η Επιτροπή συνεκτιμώντας όλα όσα έχουν αναλυθεί, καταλήγει ομόφωνα ότι, η καταγγέλλουσα ήταν η ηγέτιδα επιχείρηση στη σχετική αγορά υπηρεσιών κηδειών μέχρι την είσοδο της καταγγελλόμενης 2. Μετά όμως την είσοδο της καταγγελλόμενης 2 στην εν λόγω αγορά, καμία από τις πιο πάνω αναφερόμενες επιχειρήσεις δεν κατείχε δεσπόμενη θέση στη σχετική αγορά των υπηρεσιών κηδειών καθώς τα μερίδια αγοράς της καταγγέλλουσας και της καταγγελλόμενης 2 ήταν κοντινά, με αποτέλεσμα καμία επιχείρηση να μην μπορεί να λειτουργεί χωρίς να λαμβάνει υπόψη της τον ανταγωνισμό. Η Επιτροπή στη βάση των ενώπιον της στοιχείων και υπό το φως των απαντήσεων των εμπλεκόμενων μερών καταλήγει σε κάθε περίπτωση ότι οι διαφορές στα μερίδια αγοράς των εμπλεκόμενων μερών είναι τόσο μικρές που δεν επιτρέπουν τον χαρακτηρισμό καμίας επιχείρησης ως δεσπόμενης.

Ως εκ των ανωτέρω, η Επιτροπή προχωρεί να εξετάσει κατά πόσο η καταγγελλόμενη 1 προέβη σε καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόμενης θέσης της που κατέχει στις αγορές υπηρεσιών κοιμητηρίων και διαχείρισης κοιμητηρίου.

Κατάχρηση Δεσπόμενης Θέσης

Σύμφωνα με τον Νόμο καθώς και με την πάγια νομολογία του ΔΕΕ, η κατοχή δεσπόμενης θέσης δεν είναι καθαυτή παράνομη. Κάτι τέτοιο θα ήταν παράδοξο αφού θα τιμωρούσε ουσιαστικά κάθε επιτυχημένη επιχείρηση. Μόνο η κατάχρηση της δεσπόμενης αυτής θέσης στη σχετική αγορά μπορεί να οδηγήσει σε παράβαση του Νόμου. Οι καταγγελλόμενες ως καταχρηστικές πράξεις εξετάζονται πιο κάτω.

Σύμφωνα με την ενωσιακή νομολογία σε θέματα ανταγωνισμού, η ύπαρξη δεσπόμενης θέσης μιας επιχείρησης δεν απαγορεύεται· αυτό που βασικά απαγορεύεται είναι η καταχρηστική εκμετάλλευση αυτής της θέσης.

Σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ και τις αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η κατάχρηση συνδέεται με τη συμπεριφορά της δεσπόμενης επιχείρησης που επιδιώκει στη δομή της αγοράς, αποδυναμώνοντας τον ήδη ασθενή ανταγωνισμό, με τη χρήση μεθόδων που δεν αρμόζουν σε καθεστώς υγιούς ανταγωνισμού. Σημειώνεται επίσης, το λεκτικό του ΔΕΕ, ότι οι επιχειρήσεις με δεσπόμενη θέση στην αγορά ενός προϊόντος έχουν «special responsibility» (ιδιαίτερη ευθύνη), πράγμα που τις κάνει ακόμα πιο υπεύθυνες σε περίπτωση παράβασης του Νόμου.³¹

Η Επιτροπή σημειώνει ότι, στην υπόθεση Tetra Pak International SA³², η ιδιαίτερη ευθύνη επεκτείνεται ώστε το άρθρο 102 (πρώην 82) της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής η «ΣΛΕΕ»), το αντίστοιχο 6(1) του Νόμου, να εφαρμόζεται και να απαγορεύει κάθε συμπεριφορά επιχείρησης, η οποία κατέχει δεσπόμενη θέση, ικανή να εμποδίσει τη διατήρηση ή την ανάπτυξη του ανταγωνισμού που υφίσταται ακόμη σε μια αγορά όπου, λόγω ακριβώς της παρουσίας αυτής της επιχείρησης, ο ανταγωνισμός είναι ήδη εξασθενημένος. Το Δικαστήριο ανέφερε τα εξής: «Επομένως, για να καθοριστούν οι προϋποθέσεις αυτές, πρέπει να ερμηνευθεί το άρθρο 86 της Συνθήκης βάσει του αντικείμενου του και του σκοπού του, όπως διευκρινίστηκαν από το Δικαστήριο, το οποίο έκρινε, με την προπαρατεθείσα απόφαση του *Michelin* κατά *Επιτροπής* (σκέψη 57), ότι το άρθρο αυτό επιρρίπτει σε επιχείρηση που κατέχει δεσπόμενη θέση, ανεξάρτητα από τους λόγους μιας τέτοιας θέσεως, την ιδιαίτερη ευθύνη να μη θίγει με τη συμπεριφορά της την άσκηση πραγματικού και ανόθευτου ανταγωνισμού στην κοινή αγορά, σύμφωνα με τον γενικό σκοπό του άρθρου 3, στοιχείο στ', της Συνθήκης όπως ίσχυε την εποχή εκείνη. Εμπίπτει έτσι στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 86 κάθε συμπεριφορά επιχείρησης που κατέχει δεσπόμενη θέση ικανή να εμποδίσει τη διατήρηση ή την ανάπτυξη του ανταγωνισμού που υφίσταται ακόμη σε μια αγορά όπου, λόγω ακριβώς της παρουσίας αυτής της επιχείρησης, ο ανταγωνισμός είναι ήδη εξασθενημένος (βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση *Hoffmann-La Roche* κατά *Επιτροπής*, σκέψη 91).»

Σημειώνεται ότι το άρθρο 6(1) του Νόμου μνημονεύει μια σειρά καταχρηστικών πρακτικών και όπως αναφέρεται στην υπόθεση *Continental Can*³³, η λίστα των καταχρηστικών πρακτικών δεν είναι εξαντλητική.

Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι στην προκειμένη υπόθεση, το αντικείμενο της καταγγελίας εστιάζεται σε ισχυριζόμενη κατάχρηση της δεσπόμενης θέσης της καταγγελλόμενης 1 στην αγορά υπηρεσιών κοιμητηρίων και στην αγορά διαχείρισης κοιμητηρίων, ως οι ισχυρισμοί της καταγγέλλουσας, καθώς:

(α) επηρεάζει του συγγενείς των αποθανόντων προς όφελος της Καταγγελλόμενης 2 (στο εξής κατ' ισχυρισμό παράβαση (α)),

²⁶ Βλ. απαντήσεις ημερομηνίας 01/07/2016 σε ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας.

²⁷ Ημερομηνία υποβολής της καταγγελίας

²⁸ Βλ. απαντήσεις ημερομηνίας 04/04/2017 σε ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας.

²⁹ Βλ. απαντήσεις ημερομηνίας 06/04/2017 σε ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας.

³⁰ Σημειώνεται ότι στις απαντήσεις της ημερομηνίας 03/11/2017 η καταγγελλόμενη 2 ανέφερε ότι πραγματοποίησε {...} κηδείες.

³¹ Βλ. απόφαση ΔΕΕ C-322/81, παρ.52, 59.

³² Υπόθεση T-83/91, *Tetra Pak International SA v. Commission* [1994] ECR II-755, παρά. 114.

³³ Υπόθεση 6/72, *Europemballage Corporation & Continental Can v. Commission*, [1973] ECR 215, παρ. 26

(β) διεπιδοτέι τις δραστηριότητες της καταγγελλόμενης 2 (στο εξής κατ' ισχυρισμό παράβαση (β)) στην αγορά υπηρεσιών κηδειών, και

(γ) αποκλείει άλλες επιχειρήσεις από τη δραστηριοποίησή τους στον τομέα συγκεκριμένων υπηρεσιών κοιμητηρίου (στο εξής κατ' ισχυρισμό παράβαση (γ)).

Καταχρηστική πρακτική (α)

Η Επιτροπή σημειώνει ότι, σύμφωνα με την καταγγέλλουσα, η Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού έχει επεκταθεί και στην αγορά στην οποία δραστηριοποιείται και η καταγγέλλουσα, δηλαδή στην αγορά προετοιμασίας και οργάνωσης κηδειών και οι οποίες προσφέρονται από την καταγγέλλουσα και από άλλα γραφεία τελετών με τον κατάλληλο εξοπλισμό και κατάρτιση. Η επέκταση στην αγορά αυτή έχει γίνει με τη σύσταση ξεχωριστού νομικού προσώπου, δηλαδή με την καταγγελλόμενη 2, την εταιρεία Γραφείο Κηδειών Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού «Παράκληση» Λτδ.

Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της καταγγέλλουσας όπως αυτοί τέθηκαν στην καταγγελία της, η Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού εκμεταλλευόμενη τη μονοπωλιακή/δεσπόμενη θέση που κατέχει στη διαχείριση των κοιμητηρίων που διαχειρίζεται και στην αγορά προσφοράς υπηρεσιών κοιμητηρίου, προωθεί αθέμιτα τη συνδεδεμένη της εταιρεία, ήτοι το Γραφείο Κηδειών Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού «Παράκληση» Λτδ, στην αγορά των υπηρεσιών γραφείων κηδειών με αποτέλεσμα το μερίδιο αγοράς της καταγγέλλουσας να μειώνεται συνεχώς.

Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της καταγγέλλουσας στην καταγγελία, όλοι οι δυνητικοί πελάτες της καταγγέλλουσας έχουν ανάγκη των υπηρεσιών της καταγγελλόμενης 1 και αναπόφευκτα οφείλουν να αναζητήσουν και συγκεκριμένες «υπηρεσίες κοιμητηρίου», οι οποίες προσφέρονται αποκλειστικά από την Εκκλησία και συγκεκριμένα, στην επαρχία Λεμεσού από την Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού. Η πλέον αναγκαία υπηρεσία κοιμητηρίου την οποία οι καταγγέλλοντες θα πρέπει να αναζητήσουν εκ μέρους των συγγενών του θανόντος (ή οι τελευταίοι θα πρέπει να ζητήσουν από την Εκκλησία από μόνοι τους) αφορά το λεγόμενο «δικαίωμα» για άνοιγμα και το κλείσιμο του τάφου, που η Μητρόπολη διατηρεί η ίδια, παρόλο που κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται σε οποιαδήποτε νομοθεσία ως υπηρεσία που μπορεί να προσφέρει μόνο η Εκκλησία. Άλλες υπηρεσίες κοιμητηρίου που αφορούν τη συντήρηση των τάφων, επίσης η Ιερά Μητρόπολη δεν επιτρέπει να προσφέρονται από άλλους.

Σύμφωνα με την καταγγέλλουσα, για να διενεργηθεί μια κηδεία, οι συγγενείς του θανόντος που θα διευθετήσουν την κηδεία και την ταφή, θα πρέπει να επωμιστούν το κόστος του γραφείου κηδειών που θα επιλέξουν, αλλά ταυτόχρονα θα πρέπει επίσης να αγοράσουν και τις σχετικές «υπηρεσίες κοιμητηρίου» από την Ιερά Μητρόπολη. Στην ουσία, αυτές οι επιπλέον υπηρεσίες κοιμητηρίου αφορούν χρέωση που επιβάλλει η εκκλησία για το άνοιγμα και το κλείσιμο του τάφου και δεν έχουν καμία σχέση με την αγορά τάφου ή με τη διενέργεια της ακολουθίας.

Επίσης, η καταγγέλλουσα αναφέρει ότι είναι πεπεισμένη ότι η καταγγελλόμενη 1 χρησιμοποιεί το μονοπώλιο το οποίο αναφέρθηκε πιο πάνω, αλλά και την επιρροή των ιερέων της για να προσεγγίσει πελατεία εις βάρος της καταγγέλλουσας και άλλων επιχειρήσεων στον τομέα παροχής υπηρεσιών κηδειών.

Σύμφωνα με την καταγγέλλουσα, η καταγγελλόμενη 1 διαχειρίζεται αποκλειστικά τα κοιμητήρια με αποτέλεσμα κάθε οικογένεια αποθανόντος να πρέπει αναγκαστικά να αποταθεί σε αυτή για την υπηρεσία που αφορά το άνοιγμα και το κλείσιμο του τάφου την οποία έχει κρατήσει για αυτήν και μόνο. Επίσης, για την οργάνωση και διενέργεια της νεκρώσιμης ακολουθίας θα πρέπει να προσεγγιστεί ιερέας που εργοδοτείται από την Μητρόπολη. Ουσιαστικά, κάθε οικογένεια αποθανόντος στην επαρχία Λεμεσού που θα διενεργήσει κηδεία και ταφή, έχει επαφή με τους ιερείς και/ή υπεύθυνους των νεκροταφείων. Σύμφωνα με την καταγγέλλουσα, υπάρχουν πάρα πολλές μαρτυρίες που καταδεικνύουν ότι οι ιερείς στις θέσεις αυτές προσπαθούν σε όλες τις περιπτώσεις να επηρεάσουν τους συγγενείς των αποθανόντων, ισχυριζόμενοι ότι οι τιμές της καταγγέλλουσας και άλλων ιδιωτών είναι πολύ υψηλές και τους παροτρύνουν, με όποιο τρόπο μπορούν, να πάνε στο γραφείο κηδειών την Μητρόπολη, δηλαδή στην καταγγελλόμενη 2.

Είναι η θέση της καταγγέλλουσας ότι υπό τις περιστάσεις η προώθηση και μόνο της καταγγελλόμενης 2 από την καταγγελλόμενη 1, σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες περιστάσεις, αποτελεί κατάχρηση δεσπόμενης θέσης. Παράλληλα, η ταυτόχρονη δυσφήμιση που διενεργείται από την καταγγελλόμενη 1 εναντίον της καταγγέλλουσας, είναι μία επιπλέον παράβαση που θα πρέπει να ιδωθεί επίσης με την ίδια σοβαρότητα, ενόψει του ότι στοχεύει στο να κατευθύνει τους καταναλωτές στη συγγενική επιχείρηση της καταγγελλόμενης 1.

Ως ισχυρίζεται η καταγγέλλουσα, λόγω του ότι οι συγγενείς των αποβιωσάντων αναγκαστικά θα χρειαστούν, πριν από την κηδεία και την ταφή, τις υπηρεσίες της καταγγελλόμενης 1 και θα πρέπει να επικοινωνήσουν με κάποιο ιερέα για να διευθετηθεί η κηδεία και η ταφή, η καταγγελλόμενη 1 έχει την ευχέρεια να τους επηρεάσει, σε σχέση με τις υπηρεσίες γραφείου κηδειών που θα πρέπει ταυτόχρονα να αναζητήσουν. Το ζήτημα αυτό οξύνεται περισσότερο από το γεγονός ότι οι συγγενείς των αποβιωσάντων, λόγω της φύσης της συγκεκριμένης συναλλαγής, δεν έχουν χρόνο ή τη ψυχική διάθεση να ερευνήσουν ισχυρισμούς περί τιμών, αλλά είναι και πιο ευάλωτοι στο να επηρεαστούν πιο εύκολα. Σημαντικό είναι επίσης ότι, η καταγγελλόμενη 1, ως θρησκευτικός οργανισμός, έχει επιρροή στους πιστούς, οι οποίοι εμπιστεύονται την εκκλησία και τους ιερείς.

Σύμφωνα με την καταγγέλλουσα, σχετική με το ζήτημα αυτό είναι η απόφαση του αγγλικού Office of Fair Trading στην Completed Acquisition by the Cooperative Group (CWS) Limited of Fairways Group UK Limited, όπου λέχθηκαν τα ακόλουθα σε υπόθεση ελέγχου συγκεντρώσεων με επιχειρήσεις που ήταν γραφεία κηδειών: *“Το OFT θεωρεί ότι αφού οι περισσότεροι πελάτες έχουν ελάχιστη εμπειρία στην αγορά κηδειών, παράγοντες όπως συστάσεις από άλλα μέλη της οικογένειας, κοντινούς φίλους ή θρησκευτικούς ή ιατρικούς συμβούλους είναι καταλυτικοί για τη λήψη της απόφασης”*.

Είναι η θέση της καταγγέλλουσας πως η συμπεριφορά της καταγγελλόμενης 1 δεν συνάδει με τη νομοθεσία περί ανταγωνισμού και ότι, εκμεταλλευόμενη το μονοπώλιο της και τη θέση της, το ήδη υπάρχον προσωπικό και εξοπλισμό, αλλά και τις πιο πάνω περιστάσεις των δυνητικών πελατών, η καταγγελλόμενη 1 προσπαθεί να αποσπάσει πελατεία με αθέμιτους τρόπους και/ή εκμεταλλευόμενη τη θέση της και/ή αυτή των ιερέων προς όφελος της θυγατρικής της εταιρείας και να αποκλείσει την καταγγέλλουσα και άλλες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό, από την πρόσβαση στην αγορά.

Αναφορικά με τους παραπάνω ισχυρισμούς, η καταγγελλόμενη 1 σημείωσε ότι η Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού δεν εμπλέκεται και/ή παροτρύνει συγγενείς των νεκρών να χρησιμοποιούν το Γραφείο Κηδείων Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού «Παράκλησης» Λτδ και ούτε με οποιοδήποτε τρόπο διαδίδει ότι οι τιμές της καταγγέλλουσας είναι υψηλές. Λόγω του μικρού αριθμού γραφείων κηδείων που δραστηριοποιούνται στην πόλη της Λεμεσού, αναπόφευκτα οι τιμές του κάθε γραφείου είναι προσβάσιμες και συγκρίσιμες. Η Μητρόπολη ουδέποτε προχώρησε σε οποιοδήποτε μέτρο ή προσπάθεια προώθησης των δραστηριοτήτων της εταιρείας, είτε με διαφημίσεις, είτε με ανακοινώσεις, είτε με άλλο τρόπο.

Η Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού, μέσα στα πλαίσια της ευρύτερης αποστολής της και του φιλανθρωπικού της έργου, προβαίνει σε συγκεκριμένες περιπτώσεις σε κάποιες οικονομικές διευκολύνσεις σε οικονομικά δυσπραγούντες συνανθρώπους μας, δίνοντας προς τούτο σχετικές συστάσεις προς την εταιρεία Γραφείο Κηδείων Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού «Παράκλησης» Λτδ.

Σύμφωνα με την καταγγελλόμενη 1, {...}. Σημειώνεται ότι η Καταγγέλλουσα αρνήθηκε τους πιο πάνω ισχυρισμούς της Καταγγελλόμενης 1 και επισήμανε ότι σε κάθε περίπτωση δεν αφορούν την παρούσα καταγγελία.

Η Επιτροπή αξιολογώντας τα πιο πάνω, κρίνει σκόπιμο να επισημάνει ότι, όπως προκύπτει από το Προοίμιο του Νόμου, σκοπός της είναι η ρύθμιση και προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού στη Δημοκρατία. Η προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού μπορεί να θεωρηθεί, μεταξύ άλλων, ως η προστασία της ελεύθερης ανταγωνιστικής διαδικασίας και κατ' επέκταση η προστασία της δομής της αγοράς. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν είναι επιφορτισμένη με αρμοδιότητες που αφορούν πρακτικές αθέμιτου ανταγωνισμού. Κατά κανόνα, για πρακτικές αθέμιτου ανταγωνισμού αρμόδια είναι η Υπηρεσία Προστασίας Καταναλωτών του Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού.

Η Επιτροπή θεωρεί σκόπιμο να διευκρινίσει ότι κατά κανόνα, το μόνο είδος αθέμιτου ανταγωνισμού που υπό προϋποθέσεις εμπίπτει στις απαγορευτικές διατάξεις του άρθρου 6(1) του Νόμου και κατ' επέκταση στις αρμοδιότητες της Επιτροπής, είναι οι αθέμιτες τιμολογήσεις, όπως η υπερβολική τιμολόγηση και/ή η επιβολή αθέμιτων όρων³⁴. Αυτό εξάλλου προκύπτει τόσο από το κείμενο των ενδεικτικών διατάξεων του άρθρου 6(1) του Νόμου όσο και από τη μέχρι τώρα νομολογία της Επιτροπής.

Η Επιτροπή κρίνει ότι οι προαναφερόμενοι ισχυρισμοί της καταγγέλλουσας περί καταχρηστικής συμπεριφοράς της καταγγελλόμενης, εστιάζονται σε πρακτικές δυσφήμισης και/ή προσπάθειας προσέλκυσης πελατών με αθέμιτους τρόπους. Ως εκ των ανωτέρω, η Επιτροπή ομόφωνα καταλήγει στο τελικό συμπέρασμα ότι δεν στοιχειοθετείται παράβαση του άρθρου 6(1) του Νόμου εφόσον οι διατάξεις του άρθρου 6 του Νόμου αφορούν στρεβλώσεις της δομής της αγοράς από επιχειρήσεις οι οποίες κατέχουν ισχυρή οικονομική δύναμη, ήτοι δεσπίζουσα θέση και προβαίνουν στην εκμετάλλευση αυτής.

Καταχρηστική πρακτική (β)

Σύμφωνα με τη θεωρία³⁵, πρακτικές διεπιδόησης (cross-subsidization) εμφανίζονται σε περιπτώσεις όπου μία επιχείρηση καλύπτει το κόστος των δραστηριοτήτων της σε μια αγορά από τη δραστηριότητά της σε άλλη αγορά. Σε αυτό το πλαίσιο, αν μία επιχείρηση που είναι δεσπίζουσα σε μια αγορά διεπιδώσει τις δραστηριότητές της σε άλλη αγορά όπου δεν είναι δεσπίζουσα, τότε δεν ανταγωνίζεται στη βάση της αποτελεσματικότητας των δραστηριοτήτων της στη δεύτερη αγορά. Ως εκ τούτου, πρακτικές διεπιδόησης εξετάζονται στο πλαίσιο των απαγορευτικών διατάξεων του άρθρου 6(1) του Νόμου.

Η διεπιδόηση συνήθως δίνει τη δυνατότητα στη δεσπίζουσα επιχείρηση να επιβάλει χαμηλότερες τιμές απ' ό,τι θα επέβαλλε ελλείψει της διεπιδόησης. Επισημαίνεται ότι δεν απαιτείται να αποδειχθεί επιθετική τιμολόγηση (predatory pricing) για να στοιχειοθετηθεί παράβαση διεπιδόησης. Στοιχεία τα οποία αποδεικνύουν ότι οι χαμηλότερες τιμές είναι αποτέλεσμα της διεπιδόησης, ήτοι αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της διεπιδόησης και των χαμηλότερων τιμών, είναι αρκετά για τη στοιχειοθέτηση της παράβασης. Ελλείψει τέτοιων στοιχείων θα πρέπει να αποδειχθεί επιθετική τιμολόγηση, ήτοι τιμές κάτω του μέσου μεταβλητού κόστους.³⁶

Η Επιτροπή σημειώνει ότι, σύμφωνα με την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην υπόθεση Deutsche Post AG³⁷:

«(6) Από οικονομικής άποψης υπάρχει "διεπιδόηση" όταν, αφενός, τα έσοδα από την παροχή μιας υπηρεσίας δεν επαρκούν για την κάλυψη του ειδικού οριακού κόστους (incremental costs) και, αφετέρου, όταν παρέχεται μια υπηρεσία ή υπάρχει ένας άλλος τομέας δραστηριότητας τα έσοδα των οποίων υπερβαίνουν το "ανεξάρτητο" κόστος. Η υπερκάλυψη του ανεξάρτητου κόστους φανερώνει την πηγή της διεπιδόησης, η οποία έχει ως στόχο την κάλυψη του επιπρόσθετου κόστους. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο αποκλειστικός τομέας αποτελεί μια διαρκή πηγή χρηματοδότησης, επειδή τα ποσά που περιέλαβε στον πίνακα 1 η DPAG δείχνουν ότι στον αποκλειστικό τομέα πραγματοποίησε έσοδα τα οποία υπερκαλύπτουν συνολικά το ανεξάρτητο κόστος της.»

(7) Κατά την έρευνα για να διαπιστωθεί εάν καλύπτεται το πρόσθετο κόστος των υπηρεσιών δεμάτων για το εμπόριο δι' αλληλογραφίας θα πρέπει να γίνει διαχωρισμός του κόστους που αφορά μόνον την παροχή αυτής της υπηρεσίας από το κοινό σταθερό κόστος το οποίο δεν αφορά μόνον αυτή την υπηρεσία.»

Η Επιτροπή επισημαίνει ότι σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή³⁸, η διεπιδόηση μπορεί να λάβει διάφορες μορφές όπως, μεταφορά κεφαλαίου, παροχή εγκαταστάσεων, εξοπλισμού, ειδικού προσωπικού ή υπηρεσιών.

Η Επιτροπή σημειώνει σε σχέση με το ζήτημα της επιθετικής τιμολόγησης (predatory pricing), ότι το ΔΕΕ στην απόφαση AKZO επισήμανε ότι η τιμολόγηση κάτω του μέσου μεταβλητού κόστους είναι καταχρηστική εφόσον δεσπίζουσα

³⁴ Βλ. αντί άλλων Κοτσίρη, Λ. (2011) Δίκαιο Ανταγωνισμού, Αθέμιτου και Ελεύθερου. 6^η έκδοση. Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 549.

³⁵ Βλ. Faull, J. & Nikpay, A. (2007) The EC Law of Competition. 2nd edition. Oxford University Press., σελ. 392 – 394.

³⁶ Βλ. Faull, J. & Nikpay, A. (2007) The EC Law of Competition. 2nd edition. Oxford University Press., σελ. 392.

³⁷ Case COMP/35.141 (OJ L125, 5.5.2001).

³⁸ Guidelines on the application to EC Competition rules in the telecommunications sector, OJ C233/02 [1991], παρα. 104.

επιχείρηση αποσκοπεί στην εκτόπιση των ανταγωνιστών της. Επισημαίνεται ότι το στοιχείο της πρόθεσης εκτοπισμού του ανταγωνιστή³⁹ πρέπει να συντρέχει ακόμα και αν η δεσπόζουσα επιχείρηση πωλεί σε τιμές άνω του μέσου μεταβλητού αλλά κάτω του μέσου συνολικού κόστους⁴⁰. Το ΔΕΕ θεώρησε ότι η πρόθεση εκτοπισμού δύναται να συνάγεται από την έλλειψη αντικειμενικής αιτιολογίας για τη διαμόρφωση χαμηλών τιμών σε μακρύτερα χρονικά διαστήματα⁴¹. Η ως άνω κρίση του ΔΕΕ στην απόφαση AKZO και Tetra Pak II, επιβεβαιώθηκε και από το Γεν. ΔΕΕ στην απόφαση France Telecom⁴².

Σύμφωνα με τη θεωρία, αναφορικά με το κατά πόσο η τιμολόγηση κάτω του μέσου μεταβλητού κόστους δικαιολογείται αντικειμενικά, η δεσπόζουσα επιχείρηση θα είχε ενδεχομένως τη δυνατότητα να τιμολογεί κάτω του μέσου μεταβλητού κόστους σε περιπτώσεις πλεονάζουσας παραγωγής, όταν ασκεί προωθητική πολιτική νέων προϊόντων, όταν επιθυμεί να αποκτήσει εμπειρία σε ορισμένη αγορά καθώς ή όταν τα προϊόντα έχουν απαξιωθεί λόγω τεχνολογικών εξελίξεων ή λόγω τέλους εποχής⁴³.

Η Επιτροπή κρίνει σκόπιμο να σημειώσει επίσης ότι παράβαση δύναται να στοιχειοθετηθεί και σε περίπτωση κατά την οποία οι τιμές της δεσπόζουσας επιχείρησης είναι πάνω από το μέσο μεταβλητό κόστος αλλά κάτω από το μέσο συνολικό κόστος αλλά απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η απόδειξη ύπαρξης σχεδίου εκτοπισμού των ανταγωνιστών⁴⁴.

Σε σχέση με τη γενικότερη προσέγγιση των πρακτικών τιμολογιακής κατάχρησης, σύμφωνα με την παράγραφο 22 της Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφορικά με τις προτεραιότητες της Επιτροπής κατά τον έλεγχο της εφαρμογής του άρθρου 82 της συνθήκης ΕΚ σε καταχρηστικές συμπεριφορές αποκλεισμού που υιοθετούν δεσπόζουσες επιχειρήσεις⁴⁵ (στο εξής η «Ανακοίνωση»), η Επιτροπή σημειώνει ότι η υπό εξέταση συμπεριφορά πρέπει να έχει ήδη επιφέρει ή έστω να είναι σε θέση να επιφέρει αποκλεισμό των ανταγωνιστών, οι οποίοι θα πρέπει να θεωρούνται εξίσου αποτελεσματικοί με τη δεσπόζουσα επιχείρηση.

Σε αυτό το πλαίσιο το κατά πόσο υφίσταται κίνδυνος αποκλεισμού από μια συγκεκριμένη συμπεριφορά εξαρτάται από το κόστος και τις τιμές πώλησης και ιδιαίτερα από τις πωλήσεις κάτω του κόστους. Συγκεκριμένα, αν η δεσπόζουσα επιχείρηση πωλεί κάτω από το μέσο αποφεύξιμο κόστος ("average avoidable cost", AAC), συνεπάγεται ότι θυσιάζει βραχυχρόνια κέρδη και άρα οι εξίσου αποτελεσματικοί ανταγωνιστές δεν θα ήταν σε θέση να ανταγωνιστούν χωρίς να πραγματοποιήσουν ζημιές. Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η δεσπόζουσα επιχείρηση πωλεί κάτω από το μακροπρόθεσμο μέσο επαυξητικό κόστος ("long-run average incremental cost", LRAIC), τότε δεν καλύπτει το συνολικό πάγιο κόστος παραγωγής των υπό εξέταση προϊόντων/υπηρεσιών και συνεπώς ενδέχεται ο εξίσου αποτελεσματικός ανταγωνιστής να αποκλεισθεί⁴⁶.

Η Επιτροπή σημειώνει ότι, σύμφωνα με την παραγράφους 26 και 20 της εν λόγω Ανακοίνωσης της Ε.Ε, αν οι τιμές της επιχείρησης με δεσπόζουσα θέση είναι δυνατόν να αποκλείσουν εξίσου αποτελεσματικούς ανταγωνιστές, η Επιτροπή θα εξετάσει παράγοντες, όπως η ισχύς της επιχείρησης με δεσπόζουσα θέση, οι συνθήκες της αγοράς, η θέση των ανταγωνιστών και των πελατών, η έκταση της υπό εξέταση συμπεριφοράς, οι τυχόν αποδείξεις περί αποκλεισμού ανταγωνιστών καθώς και η άμεση απόδειξη στρατηγικής αποκλεισμού ανταγωνιστών. Σε αντίθετη περίπτωση, δηλαδή αν διαπιστωθεί ότι ένας εξίσου αποτελεσματικός ανταγωνιστής μπορεί να αντιμετωπίσει την τιμολόγηση της δεσπόζουσας επιχείρησης, τεκμαίρεται ότι δεν θίγεται ο ανταγωνισμός στην αγορά.

Σύμφωνα με την παράγραφο 63 της εν λόγω Ανακοίνωσης, η επιθετική τιμολόγηση ενδιαφέρει την Επιτροπή, όταν αποδεικνύεται ότι μια επιχείρηση με δεσπόζουσα θέση είναι διατεθειμένη να πραγματοποιήσει ζημιές ή να αδιαφορήσει για βραχυπρόθεσμα κέρδη αποσκοπώντας στον αποκλεισμό πραγματικών ή δυνητικών ανταγωνιστών του με αποτέλεσμα την ενίσχυση ή τη διατήρηση της δεσπόζουσας θέσης της προς ζημία των καταναλωτών.

Η Επιτροπή, εξετάζει περαιτέρω για σκοπούς στοιχειοθέτησης επιθετικής τιμολόγησης κατά πόσο οι ζημιές που υπέστη η δεσπόζουσα επιχείρηση θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με τις παραγράφους 64-66 της Ανακοίνωσης, η τιμολόγηση της δεσπόζουσας επιχείρησης πρέπει να συγκριθεί με οικονομικά ορθολογικές και πρακτικές εναλλακτικές τιμές, οι οποίες μπορούν ρεαλιστικά να θεωρηθούν επικερδέστερες και όχι με υποθετικές ή θεωρητικές εναλλακτικές επιλογές.

Εν συνεχεία, σύμφωνα με τις παραγράφους 67-71 της εν λόγω Ανακοίνωσης, η Επιτροπή εξετάζει κατά πόσο η τιμολογιακή συμπεριφορά της δεσπόζουσας επιχείρησης δύναται να επιφέρει αποκλεισμό των ανταγωνιστών και να βλάψει τους καταναλωτές μέσω της ενίσχυσης της δεσπόζουσας θέσης της τόσο λόγω της μεταγενέστερης αύξησης των

³⁹ Όπως αποδείχθηκε π.χ. στην ΠΕΚ, υπόθεση T-83/91 "Tetra Pak International SA κατά Επιτροπής", Συλλογή 1994, II-755, σκέψεις 151, 171, υπόθεση T-340/04 "France Telecom κατά Επιτροπής", Συλλογή 2007, II-3359, σκέψεις 198-215.

⁴⁰ Υπόθεση C-62/86 "AKZO Chemie BV κατά Επιτροπής", Συλλογή 1991, I-3359, σκέψεις 71-72.

⁴¹ Βλ. Τζουγανάτος, Δ. Περιπτώσεις Καταχρηστικής Τιμολόγησης στο Κοινοτικό Δίκαιο του Ανταγωνισμού. Εισήγηση στην επιστημονική συζήτηση για το «Καταχρηστικό τίμημα στις εμπορικές συμβάσεις», Ένωση Αποφοίτων Γαλλικών Πανεπιστημίων και Σχολών σε συνεργασία με τον Β' Τομέα Ιδιωτικού Δικαίου της Νομικής Αθηνών. (Γαλλικό Ινστιτούτο, 23.11.2007).

http://www.tzouganatoslaw.gr/images/records/periptwseis_kataxrhstikhs_timologhshs_sto_koinotiko_dikaio_antagwnismou.pdf

⁴² Υπόθεση T-340/04 "France Telecom κατά Επιτροπής", Συλλογή 2007, II-3359.

⁴³ Βλ. Βλ. Τζουγανάτος, Δ. Περιπτώσεις Καταχρηστικής Τιμολόγησης στο Κοινοτικό Δίκαιο του Ανταγωνισμού, με περαιτέρω παραπομπή σε Whish, ό.π., 732-733, v.Bael/Bellis, Competition Law of the European Community, 4η έκδ. 2005, 937.

⁴⁴ Βλ. Faull, J. & Nikpay, A. (2014) The EU Law of Competition. 3rd edition. Oxford University Press., σελ. 399.

⁴⁵ Ανακοίνωση της Επιτροπής — Κατευθύνσεις σχετικά με τις προτεραιότητες της Επιτροπής κατά τον έλεγχο της εφαρμογής του άρθρου 82 της συνθήκης ΕΚ σε καταχρηστικές συμπεριφορές αποκλεισμού που υιοθετούν δεσπόζουσες επιχειρήσεις (2009/C 45/02).

⁴⁶ Βλ. Τζουγανάτος, Δ. Περιπτώσεις Καταχρηστικής Τιμολόγησης στο Κοινοτικό Δίκαιο του Ανταγωνισμού.

τιμών της όσο και λόγω της αποτροπής της μείωσης των τιμών που θα είχε παρουσιασθεί χωρίς αυτή. Σημειώνεται ότι η ζημία των καταναλωτών διαπιστώνεται κατόπιν αξιολόγησης των αποτελεσμάτων που επιφέρει ο αποκλεισμός των ανταγωνιστών σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, όπως των εμποδίων εισόδου στην αγορά⁴⁷.

Στην παρούσα υπόθεση, η καταγγέλλουσα ισχυρίζεται ότι η καταγγελλόμενη 1 χρησιμοποιεί τα έσοδα και τους πόρους της από το μονοπώλιο στη διαχείριση των κοιμητηρίων και στην προσφορά υπηρεσιών κοιμητηρίου για να διεπιδώσει (cross subsidizing) τη συνδεδεμένη επιχείρηση της στη γειτονική αγορά των υπηρεσιών κηδειών, ενώ παράλληλα χρησιμοποιεί τον ίδιο εξοπλισμό και προσωπικό, το οποίο επιστρατεύεται για τη διαχείριση των κοιμητηρίων και τις υπηρεσίες κοιμητηρίων, επίσης προς όφελος της καταγγελλόμενης 2, δηλαδή τη συνδεδεμένη επιχείρηση της που ασχολείται με την προετοιμασία και τέλεση κηδειών, δημιουργώντας έτσι ένα καθεστώς σταυροειδούς επιδότησης, που επίσης αποτελεί παράβαση του άρθρου 6(1) του Νόμου.

Σύμφωνα με την καταγγέλλουσα, η καταγγελλόμενη 1 έχει την αποκλειστική διαχείριση των κοιμητηρίων στην επαρχία Λεμεσού και προσφέρει επίσης αποκλειστικά κάποιες αναγκαίες υπηρεσίες κοιμητηρίων (όπως πχ. άνοιγμα και κλείσιμο τάφων, συντήρηση τάφων κλπ) διαθέτει τα ήδη υφιστάμενα γραφεία της και τους πόρους της και για σκοπούς της καταγγελλόμενης 2, αλλά και τις εγκαταστάσεις της στο κοιμητήριο Αγίου Νικολάου και στα άλλα κοιμητήρια που διαχειρίζεται η καταγγελλόμενη 1. Ως εκ τούτου, η καταγγέλλουσα θεωρεί ότι από το γεγονός αυτό προκύπτει ότι η θυγατρική της εταιρεία, η καταγγελλόμενη 2, αποφεύγει αρκετά έξοδα ως επιχείρηση, αποκτώντας έτσι πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών της.

Η καταγγέλλουσα σημείωσε επιπλέον ότι εκτός από την απουσία επιπλέον εξόδων, όπως ρεύμα, ενοίκιο κλπ. – αφού χρησιμοποιούνται τα ίδια υποστατικά και για τις δύο επιχειρήσεις – το άτομο που εργάζεται στην καταγγελλόμενη 1 ως υπεύθυνος για τα κοιμητήρια είναι υπεύθυνος και για τις υπηρεσίες προετοιμασίας τελετών για σκοπούς της καταγγελλόμενης 2, αλλά και άλλο προσωπικό της καταγγελλόμενης 1 υποβοηθά τις εργασίες της καταγγελλόμενης 2.

Είναι επίσης θέση της καταγγέλλουσας, ότι η καταγγελλόμενη 2 – η οποία χρησιμοποιεί τα ίδια υποστατικά και δεν διαθέτει την κατάλληλη υποδομή ή το κατάλληλο προσωπικό για τις εξειδικευμένες αυτές διαδικασίες – στην ουσία δημιουργήθηκε για να μπορέσει η καταγγελλόμενη 1 να επεκτείνει τις δραστηριότητες της στις υπηρεσίες που προσφέρει η καταγγέλλουσα.

Περαιτέρω, η καταγγέλλουσα πρόσθεσε σε απαντήσεις της σε σχετικό ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας⁴⁸ ότι η καταγγελλόμενη 2 ότι χρησιμοποιεί προσωπικό της καταγγελλόμενης 1 και ότι χρησιμοποιεί υποστατικό που ανήκει στην καταγγελλόμενη 1 αλλά και οχήματα. Παρά ταύτα, η Επιτροπή σημειώνει ότι η καταγγέλλουσα δεν παρέθεσε οποιαδήποτε στοιχεία που να τεκμηριώνουν τους εν λόγω ισχυρισμούς, αλλά σημείωσε ότι είναι μόνο σύμφωνα με πληροφορίες.

Σύμφωνα με την καταγγέλλουσα, η καταγγελλόμενη 1 χρησιμοποιεί το μονοπώλιο που κατέχει στη διαχείριση των κοιμητηρίων και τα έσοδα της από την αποκλειστική προσφορά υπηρεσιών κοιμητηρίων για να προωθήσει την επιχείρηση της στην αγορά παροχής υπηρεσιών προετοιμασίας κηδειών (δηλαδή στις υπηρεσίες γραφείων κηδειών).

Είναι η θέση της καταγγέλλουσας ότι το σταθερό εισόδημα της καταγγελλόμενης 1, σε συνδυασμό με τη χρήση των υποδομών και των πόρων της καταγγελλόμενης 1 από την καταγγελλόμενη 2 στο σύνολο τους, δίνει τη δυνατότητα στην καταγγελλόμενη 2 να προσφέρει τις σχετικά χαμηλές τιμές και/ή πολύ ανταγωνιστικές τιμές για τις υπηρεσίες γραφείων κηδειών, παρά το γεγονός ότι είναι μια καινούργια/νεοεισερχόμενη εταιρεία η οποία δεν προέβη σε καθόλου επενδύσεις.

Πιο κάτω παρατίθενται οι χρεώσεις της καταγγέλλουσας και της καταγγελλόμενης 2 σύμφωνα με τα στοιχεία που απέστειλε η καταγγέλλουσα:⁴⁹

Πίνακας 1

	Χρεώσεις καταγγέλλουσα	από	Χρεώσεις καταγγελλόμενη 2	από
ΦΕΡΕΤΡΟ	{...}		{...}	
ΠΕΡΙΠΟΙΗΣΗ/ΝΤΥΣΙΜΟ ΝΕΚΡΟΥ	{...}		{...}	
ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΑΠΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟ ΨΥΓΕΙΟ	{...}		{...}	
ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΜΕ ΝΕΚΡΟΦΟΡΑ	{...}		{...}	
«ΠΑΡΗΓΟΡΙΑ»	{...}		{...}	

Η καταγγέλλουσα ισχυρίζεται ότι οι χαμηλές αυτές τιμές της καταγγελλόμενης 2 (με εξαίρεση μια χρέωση), δεν μπορούν να προσφερθούν βιώσιμα από μια νεοσύστατη επιχείρηση, αλλιώς δε θα μπορούσε να επιβιώσει. Αντιθέτως, η καταγγέλλουσα προσφέρει τις πιο πάνω ανταγωνιστικές τιμές, αφού έχει επιτύχει ως επιχείρηση μετά από επενδύσεις μεγάλο κόστους και δεκαετιών. Ως αποτέλεσμα, η καταγγέλλουσα ως επιχείρηση είναι πιο αποτελεσματική και αποδοτική με αποτέλεσμα να έχει τη δυνατότητα να προσφέρει τις σημαντικές ανταγωνιστικές τιμές της.

Η καταγγέλλουσα ανέφερε επίσης ότι η καταγγελλόμενη 2 έχει τη δυνατότητα να χρεώνει κάτω του μέσου κόστους που θα είχε μια νεοεισερχόμενη επιχείρηση και/ή κανονική επιχείρηση, καθώς δεν έχει προβεί σε επενδύσεις από μόνη της. Η

⁴⁷Βλ. Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφορικά με τις προτεραιότητες της Επιτροπής κατά τον έλεγχο της εφαρμογής του άρθρου 82 της συνθήκης ΕΚ σε καταχρηστικές συμπεριφορές αποκλεισμού που υιοθετούν δεσπόζουσες επιχειρήσεις και Τζουγανάτο. Περιπτώσεις Καταχρηστικής Τιμολόγησης στο Κοινοτικό Δίκαιο του Ανταγωνισμού.

⁴⁸ Βλ. απαντήσεις ημερομηνίας 04/04/2017 σε ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας.

⁴⁹ Βλ. Καταγγελία ημερ. 02/11/2015, σελ. 7 και παρ. Α απαντήσεων ημερομηνίας 01/07/2016 σε ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας.

καταγγέλλουσα ισχυρίστηκε επίσης ότι η δυνατότητα της καταγγελλόμενης να χρεώνει χαμηλές τιμές προέρχεται και από το γεγονός ότι προβαίνει σε υπερβολικές τιμολογήσεις σε βάρος των καταναλωτών στις αγορές που κατέχει μονοπωλιακή θέση.

Επιπλέον, η καταγγέλλουσα ισχυρίζεται ότι το έσοδο των {...} που εισπράττει η καταγγελλόμενη 1 για κάθε ταφή είναι υπερβολικό για τις υπηρεσίες που προσφέρονται (άνοιγμα και κλείσιμο τάφου), με αποτέλεσμα να δίνει τη δυνατότητα στην καταγγελλόμενη 1 να διοχετεύει μεγάλο μέρος του εσόδου αυτού για την επιχείρησή της, καταγγελλόμενη 2 και/ή για να μπορεί να χρεώνει χαμηλότερες τιμές η καταγγελλόμενη 2, από αυτές που θα μπορούσε να χρεώνει ως επιχείρηση. Αυτό αποτελεί σταυροειδή επιδότηση, η οποία μπορεί να αποτελέσει καταχρηστική συμπεριφορά κατά παράβαση του άρθρου 6(1) του Νόμου.

Αναφορικά με τον ως άνω ισχυρισμό περί διεπιδότησης, η καταγγελλόμενη 1 σημείωσε σε απαντήσεις της σε σχετικό ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας⁵⁰ ότι η Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού τελούσε ανελλιπώς κηδείες στην πόλη της Λεμεσού από το 1945, γεγονός που, όπως ισχυρίζεται, αποδεικνύεται από τα αρχεία, σωρεία στοιχείων και από τα Μητρώα που τηρεί.

Μετά τη ψήφιση του περί Κοιμητηρίων (Ταφή και Εκταφή) Νόμου 257(1)/2004 και του περί Ελέγχου των Γραφείων Κηδειών και Εγγραφής Λειτουργιών Κηδειών και Ταριχευτών Νόμου 182(Ι)/2013, η καταγγελλόμενη 1 προχώρησε στη σύσταση εταιρείας περιορισμένης ευθύνης με την επωνυμία Γραφείο Κηδειών Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού «Παράκλησης» Λτδ. Αποκλειστικός μέτοχος της εταιρείας είναι η Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού. Η εταιρεία συστάθηκε με σκοπό την εύρυθμη λειτουργία και τη συμμόρφωση προς το νόμο, τους κανονισμούς, τη νομοθεσία Φ.Π.Α. και τα σύγχρονα λογιστικά – ελεγκτικά πρότυπα.

Επιπλέον, σύμφωνα με την καταγγελλόμενη 1, το Γραφείο Κηδειών Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού «Παράκλησης» Λτδ, είναι και εξακολουθεί να είναι κερδοφόρα εταιρεία από τον πρώτο χρόνο ίδρυσης της και δεν υπάρχει ανάγκη χρηματοδότησης της από οποιοδήποτε. Περαιτέρω, σημείωσε ότι όλος ανεξαιρέτως ο εξοπλισμός και το εργατικό δυναμικό του Γραφείου Κηδειών Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού «Παράκλησης» Λτδ, ανήκει και είναι εγγεγραμμένο στο όνομα της εταιρείας.

Επίσης, σημείωσε ότι το Γραφείο Κηδειών Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού «Παράκλησης» Λτδ έχει συμμορφωθεί πλήρως και απόλυτα με το σύνολο των προνοιών του περί Ελέγχου των Γραφείων Κηδειών και Εγγραφής Λειτουργιών Κηδειών και Ταριχευτών Νόμου 182(Ι)/2013, και έχει ήδη κοινοποιήσει όλα τα απαραίτητα στοιχεία και έγγραφα στο Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου Εσωτερικών, ως το καθ' ύλην αρμόδιο πρόσωπο για εφαρμογή της συγκεκριμένης νομοθεσίας.

Η καταγγελλόμενη 2 παρέθεσε τα ακόλουθα στοιχεία αναφορικά με τις χρεώσεις της:⁵¹

Πίνακας 2

	Χρεώσεις καταγγελλόμενης 2
ΦΕΡΕΤΡΟ	{...} - {...}
ΠΕΡΙΠΟΙΗΣΗ/ΝΤΥΣΙΜΟ ΝΕΚΡΟΥ	{...}
ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΑΠΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟ ΨΥΓΕΙΟ	{...} - {...}
ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΜΕ ΝΕΚΡΟΦΟΡΑ	{...} - {...}
«ΠΑΡΗΓΟΡΙΑ»	{...}

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα καθώς και τα στοιχεία της έρευνας, προκύπτει ότι η καταγγελλόμενη 2 είναι ξεχωριστό νομικό πρόσωπο, ήτοι εγγεγραμμένη εταιρεία περιορισμένης ευθύνης.

Περαιτέρω, η Επιτροπή επισημαίνει ότι στη βάση των ενώπιον της στοιχείων δε διαφαίνεται ο εξοπλισμός και οι υπάλληλοι της καταγγελλόμενης 2 να ανήκουν και/ή να παρέχονται από την καταγγελλόμενη 1 καθώς στις οικονομικές καταστάσεις της καταγγελλόμενης 2 εμφανίζεται ιδιοκτησία εξοπλισμού στην κατάσταση χρηματοοικονομικής θέσης και μισθοί προσωπικού στον ισολογισμό της καταγγελλόμενης 2. Επισημαίνεται ότι το γεγονός ότι η καταγγελλόμενη 2 είναι θυγατρική της καταγγελλόμενης 1, δεν συνεπάγεται αφ' αυτού διεπιδότηση.

Η Επιτροπή κρίνει σκόπιμο να σημειώσει ότι, από έλεγχο που πραγματοποίησε στις οικονομικές καταστάσεις που απέστειλε η καταγγελλόμενη 1, διαφάνηκε ότι η καταγγελλόμενη 1 χορήγησε δάνειο προς την καταγγελλόμενη 2.

Συγκριμένα, η Επιτροπή μελέτησε τα στοιχεία τα οποία αποκόμισε από την Καταγγελλόμενη 2. Η Καταγγελλόμενη 2 σε απαντήσεις της ημερομηνίας 10/4/2017, σε ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας, επισύναψε προκαταρκτικούς λογαριασμούς για το έτος 2016, τους οποίους έχει ετοιμάσει ο Ελεγκτικός Οίκος {...} (εφεξής ο «Οίκος»), ως επίσης και επιστολή του Οίκου με ημερομηνία 7/4/2017, στην οποία γίνονται συγκεκριμένες αναφορές στις Οικονομικές Καταστάσεις του έτους 2015.

Οι οικονομικές καταστάσεις του 2015 συμπεριλαμβάνουν «*υπηρεσίες που αγόραζαν από τρίτους αφού μέχρι και τον Δεκέμβριο του 2015 ο εξοπλισμός (ψυγεία) της εταιρείας δεν ήταν έτοιμος προς χρήση.*» Είναι τον Δεκέμβριο του εν λόγω έτους κατά τον οποίο αγοράσθηκαν τα ψυγεία, άρα προκύπτει πώς μέχρι τότε πλήρωναν ενοίκιο για την χρήση ψυγείων σε άλλους.

Με αναφορά στις οικονομικές καταστάσεις του 2015, ο Οίκος αναφέρει ότι {...}.

Με αναφορά στις οικονομικές καταστάσεις του 2015, ο Οίκος αναφέρει ότι {...}

Με αναφορά στις οικονομικές καταστάσεις του 2016 ο Οίκος ετοίμασε «μη ελεγμένες προκαταρκτικές οικονομικές καταστάσεις» σύμφωνα με τις οποίες {...} Βάσει αυτού, οι Ελεγκτές της Παράκλησης έκριναν ότι η εταιρεία είναι κερδοφόρα.

⁵⁰ Βλ. απαντήσεις ημερομηνίας 30/08/2016 σε ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας.

⁵¹ Βλ. συν. 1 απαντήσεων ημερομηνίας 30/08/2016 σε ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας και συνημμένα τιμολόγια στις απαντήσεις ημερομηνίας 10/04/2017 της καταγγελλόμενης 2 σε σχετικό ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας.

Με βάση τα πιο πάνω στοιχεία αναφέρει ότι το 2015, η καταγγελλόμενη 2 αναγκαζόταν να πληρώνει ενοίκια σε άλλους για την χρήση ψυγείων μέχρι τον Δεκέμβριο του 2015, οπότε και η ίδια η καταγγελλόμενη 2 αγόρασε δικά της ψυγεία. Η αγορά αυτή φαίνεται στην Κατάσταση Χρηματοοικονομικής Θέσης (Ισολογισμός), αφού το ποσό {...}

Πίνακας 3

	8 - 12/ 2014	Αύξηση/μείωση	2015	Αύξηση/μείωση	2016
Έσοδα	{...}	{...} ⁵²	{...}	{...}	{...}
Κόστος αγοράς	{...}	{...}	{...}	{...}	{...}
Μικτό κέρδος	{...}	{...}	{...}	{...}	{...}
Καθαρό κέρδος/(ζημιά)	{...}	{...}	{...}	{...}	{...}
Συσσωρευμένα κέρδη/(ζημιές)	{...}	{...}	{...}	{...}	{...}
Περιθώριο μικτού κέρδους	{...}	{...}	{...}	{...}	{...}
Περιθώριο καθαρού κέρδους	{...}	{...}	{...}	{...}	{...}

Εάν η εταιρεία προέβαινε σε ορθή αναγνώριση εσόδων, τότε η ζημιά για το έτος ενδεχόμενα να ήταν μικρότερη και η ερμηνεία των οικονομικών καταστάσεων κάπως διαφορετική. Είναι για αυτό τον λόγο που η αναγνώριση εσόδων στην ορθή περίοδο που αφορούν είναι απαραίτητη για ορθές αναλύσεις και συγκρίσεις και αποφυγή λανθασμένης ερμηνείας των οικονομικών καταστάσεων.

Η αναγνώριση και η καταχώριση ενός εσόδου στα Λογιστικά βιβλία μιας επιχείρησης διέπεται από την κοινώς αποδεκτή λογιστική πρακτική και συγκεκριμένα από το Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο ΔΛΠ. 18 «Έσοδα» στο οποίο γίνεται επεξήγηση στο πότε πραγματοποιείται ένα έσοδο, πότε αναγνωρίζεται και πότε καταχωρείται στο λογιστικά βιβλία. Στη λογιστική σε δεδουλευμένη βάση στην οποία και έχουν ετοιμαστεί οι Οικονομικές καταστάσεις, ο χρόνος πραγματοποίησης των εσόδων δεν ταυτίζεται με το χρόνο της είσπραξης τους. Τα έσοδα από πώληση αγαθών ή παροχή υπηρεσιών αναγνωρίζονται την στιγμή που παραδόθηκαν τα αγαθά ή προσφέρθηκαν οι υπηρεσίες ανεξαρτέτου του πότε εισπράχθηκε το αντίτιμο της πώλησης. Σημειώνεται ότι στην λογιστική σε ταμειακή βάση ο χρόνος της πραγματοποίησης των εσόδων ταυτίζεται με το χρόνο της είσπραξης τους, πρακτική η οποία πλέον δεν συνάδει με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα.

Όπως αναφέρει και η σημείωση 2, των Οικονομικών Καταστάσεων στην παράγραφο «Υιοθέτηση καινούργιων και αναθεωρημένων ΔΠΧΑ», η Εταιρεία υιοθέτησε όλα τα νέα και αναθεωρημένα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ) τα οποία σχετίζονται με τις εργασίες της. Επίσης, στην ίδια σημείωση «Αναγνώριση εισοδημάτων» γίνεται ακριβής επεξήγηση της ορθής αναγνώρισης εξόδων βάσει των ΔΠΧΑ και τα οποία η Παράκληση ακολουθεί. Συγκεκριμένα αναφέρεται: «οι πωλήσεις προϊόντων αναγνωρίζονται όταν σημαντικοί κίνδυνοι και οφέλη ιδιοκτησίας των προϊόντων έχουν μεταφερθεί στον πελάτη. Αυτό γίνεται συνήθως όταν η Εταιρεία έχει πωλήσει ή παραδώσει τα προϊόντα στον πελάτη, ο πελάτης έχει αποδεχθεί τα προϊόντα και η αποπληρωμή των σχετικών εισπρακτέων ποσών είναι εύλογα εξασφαλισμένη. Οι πωλήσεις υπηρεσιών αναγνωρίζονται στη λογιστική περίοδο που προσφέρονται οι υπηρεσίες με αναφορά στη συμπλήρωση της συγκεκριμένης συναλλαγής υπολογισμένη με βάση την πραγματική υπηρεσία που προσφέρθηκε ως αναλογία των συνολικών υπηρεσιών που θα προσφερθούν.»

{...}

{...}

Πίνακας 4

Ολικά για την περίοδο 8-12/2014 και για τα έτη 2015 και 2016.

	ΟΛΙΚΑ
--	--------------

⁵² {...}.

Έσοδα	{...}
Κόστος αγοράς	{...}
Μικτό κέρδος	{...}
Καθαρό κέρδος/(ζημιά)	{...}
Συσσωρευμένα κέρδη/(ζημιές)	{...}

Η "Παράκληση" η οποία συστάθηκε τον Μάιο του 2014 και άρχισε λειτουργία τον Αύγουστο του 2014, σημείωσε καθαρό κέρδος για την περίοδο ύψους {...}. Όπως φαίνεται στο πιο πάνω Πίνακα 1, το έτος 2015 η "Παράκληση" σημείωσε καθαρές ζημιές για το έτος που ανέρχονταν σε {...} και το έτος 2016 σημείωσε κέρδη που ανέρχονταν σε {...}. Ως εκ τούτου, το περιθώριο καθαρού κέρδους αυξήθηκε από {...} σε {...} ή κατά {...} ποσοστιαίες μονάδες. Σημειώνεται ότι η περίοδος 8/2014 -12/2014 σημείωσε {...}.

Η μεγάλη αυτή μείωση στην κερδοφορία του 2015, οφείλεται κυρίως στη μεγάλη αύξηση των εξόδων διοίκησης από {...} για την περίοδο 2014 σε {...} για το έτος 2015.

Όπως αναφέρουν και οι Οικονομικές Καταστάσεις του 2015, σημ. 2 {...}

Σε σχέση με την πιο πάνω δήλωση, αξιοσημείωτο επίσης είναι το γεγονός ότι το συνολικό ενεργητικό της Καταγγελλόμενης 2 για το έτος 2015 ανέρχονταν σε {...} και το παθητικό σε {...}, δηλαδή είχε αρνητικά Ίδια Κεφάλια ύψους {...}.

Στη σημείωση 18 των οικονομικών καταστάσεων του 2016 με τίτλο {...}

Η Επιτροπή σημειώνει ότι {...}

Εκτός από την εισφορά αυτή, το μεγαλύτερο έξοδο της "Παράκλησης" είναι οι Μισθοί προσωπικού. Για το 2015, οι Μισθοί προσωπικού ανέρχονταν σε {...}.

{...}

Από τη σημείωση 9.2 των Οικονομικών καταστάσεων του 2014 και 7.2 των Οικονομικών καταστάσεων του 2015 της Ι.Μ. Λεμεσού άλλες «Άλλες δραστηριότητες» φαίνονται τα εξής:

Πίνακας 5

	2013	2014	2015
	€	€	€
Κοιμητήριο			
Πωλήσεις τάφων	{...}	{...}	{...}
Δικαιώματα κοιμητηρίου	{...}	{...}	{...}
Άλλα διάφορα έσοδα	{...}	{...}	{...}
Ολικό	{...}	{...}	{...}
Μείον:	{...}	{...}	{...}
Έξοδα	{...}	{...}	{...}
Μισθοδοσία προσωπικού	{...}	{...}	{...}
Διαχείρισης και συντήρησης	{...}	{...}	{...}
Αποσβέσεις	{...}	{...}	{...}
Ολικό	{...}	{...}	{...}
Πλεόνασμα	{...}	{...}	{...}

Από τον πιο πάνω πίνακα, προκύπτει ότι {...}

{...}

Στις 13/10/2017, η Υπηρεσία απέστειλε ερωτηματολόγιο στην Καταγγελλόμενη 2 ζητώντας περαιτέρω στοιχεία όπως, αντίγραφα των ελεγμένων Οικονομικών Καταστάσεων για το έτος 2016, τον συνολικό αριθμό κηδείων που τελέστηκαν από την εταιρεία για τα έτη 2014, 2015 και 2016, συνολικά έσοδα και έξοδα για την παροχή υπηρεσιών κηδείων και οποιαδήποτε δεν σχετίζονται με την παροχή υπηρεσιών κηδείων για τα έτη 2014, 2015 και 2016, ως επίσης και διαχωρισμό των εξόδων σε μεταβλητά και σταθερά έξοδα.

Στις 6/11/2017, η Καταγγελλόμενη 2 απάντησε το ερωτηματολόγιο της Υπηρεσίας αναφέροντας τα εξής:

«Όλα ανεξαιρέτως τα εισοδήματα της Εταιρείας... αφορούν αποκλειστικά την παροχή υπηρεσιών κηδείων και μόνο. Δεν υπάρχουν έσοδα τα οποία δεν σχετίζονται με την παροχή υπηρεσιών κηδείων.» Παρόλα αυτά διαπιστώθηκε ότι οι Ελεγμένες Οικονομικές Καταστάσεις της Καταγγελλόμενης 2, παρουσιάζουν έσοδα από Υπηρεσίες Κοιμητηρίου όπως αναλύθηκε και πιο πάνω.

«Όλα τα έξοδα που παρουσιάζονται στις ελεγμένες οικονομικές καταστάσεις των ετών 2014, 2015 και 2016 θεωρούνται μεταβλητά έξοδα με μοναδική εξαίρεση το ενοίκιο του υποστατικού στο οποίο στεγάζεται η εταιρεία και το οποίο θεωρείται σταθερό.» Παρόλα αυτά εκτός από το ενοίκιο πιθανόν να υπάρχουν και άλλα έξοδα τα οποία να περιέχουν στοιχεία σταθερού και μεταβλητού.

Η Υπηρεσία, μετά από μελέτη των Οικονομικών Καταστάσεων που υποβλήθηκαν, απέστειλε στις 8/12/2017, ερωτηματολόγιο στη Καταγγελλόμενη 2 ζητώντας διευκρινίσεις σχετικά με τις απαντήσεις που έδωσε πιο πάνω. Συγκεκριμένα, η Υπηρεσία υπέβαλε ερωτήματα σχετικά με τους λόγους για τους οποίους η Καταγγελλόμενη 2 θεωρεί μόνο τα ενοίκια ως σταθερά, ερώτημα για την εκ παραδρομής έκδοση τιμολογίων και ερώτημα σχετικά με αυξομειώσεις σε λογιστικές αναλογίες οι οποίες υπολογίστηκαν από τις Οικονομικές Καταστάσεις και περιγράφονται στο πιο κάτω πίνακα.

Συγκεκριμένα στο πιο κάτω πίνακα φαίνεται ότι ενώ το 2015 ο αριθμός κηδείων σχεδόν διπλασιάστηκε (αυξήθηκε κατά {...}) και το εισόδημα ανά κηδεύα αυξήθηκε κατά {...} (σε σχέση με το έτος 2014), εντούτοις το κόστος πωλήσεων ανά κηδεύα αυξήθηκε κατά {...}. Το 2016 ενώ ο αριθμός κηδείων αυξήθηκαν κατά {...} και τα εισοδήματα κατά {...}, εντούτοις το κόστος πωλήσεων μειώθηκε κατά {...} (σε σχέση με το έτος 2015).

Πίνακας 6

Λογιστικές αναλογίες

	2014	2015	2016
Αριθμός Κηδείων που τελέστηκαν	238	462	659
Αύξηση/(μείωση)	{...}	{...}	{...}
Εισοδήματα	{...}	{...}	{...}
Κόστος πωλήσεων	{...}	{...}	{...}
Εισόδημα ανά κηδεύα	{...}	{...}	{...}
Αύξηση/(μείωση) εισοδήματος ανά κηδεύα	{...}	{...}	{...}
Κόστος πωλήσεων ανά κηδεύα	{...}	{...}	{...}
Αύξηση/(μείωση) κόστους πωλήσεων ανά κηδεύα	{...}	{...}	{...}
Ακάθαρτο Περιθώριο κέρδος ανά κηδεύα	{...}	{...}	{...}
Ποσοστό Ακάθαρτου περιθωρίου κέρδους	{...}	{...}	{...}

Στις 22/12/2017, η Καταγγελλόμενη 2 απέστειλε απαντητική επιστολή επιβεβαιώνοντας ότι κατά τη γνώμη της μόνο το ενοίκιο θεωρείται σταθερό έξοδο και όλα τα άλλα έξοδα είναι μεταβλητά. Παρόλα αυτά, είναι η γνώμη της Επιτροπής ότι αρκετά από τα υπόλοιπα έξοδα της Καταγγελλόμενης 2 όπως οι μισθοί προσωπικού, έξοδα οχημάτων και αποσβέσεις περιέχουν σταθερό και μεταβλητό μέρος.

Σχετικά με την αύξηση του εισοδήματος ανά κηδεύα για το 2015, σε σχέση με το 2014, η Καταγγελλόμενη 2 ανέφερε ότι καταβλήθηκε «προσπάθεια που έγινε από το προσωπικό όπως προσφερθούν περισσότερες υπηρεσίες στους πελάτες (ανά κηδεύα). Αρχικά και με την έναρξη της λειτουργίας του γραφείου οι υπηρεσίες ήταν περιορισμένες. Παρόλα αυτά με την εκπαίδευση του προσωπικού έγινε κατορθωτό να αυξηθεί τα εισοδήματα ανά κηδεύα προσφέροντας μεγαλύτερο αριθμό υπηρεσιών. Οι πρόσθετες υπηρεσίες αφορούν την λεγόμενη παρηγοριά, περιποίηση νεκρού, μεταφορά από νοσοκομείο,

μεταφορά στην κηδεία, πωλήσεις ξύλινου σταυρού με λουλουδία και διάφορες άλλες υπηρεσίες.» Η Επιτροπή σημειώνει ότι η αύξηση εισοδήματος ανά κηδεία για το 2015 κατά {...} δεν μπορεί να δικαιολογηθεί με την παροχή μεγαλύτερου αριθμού υπηρεσιών, αφού οι υπηρεσίες που αναφέρονται είναι αυτές που πάντοτε παρέχονται σε κάθε κηδεία.

Σχετικά με την αύξηση του κόστους για το 2015 κατά {...}, η Καταγγελλόμενη 2 ανέφερε ότι «αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι αρχικά η εταιρεία (στο 2014) χρησιμοποιούσε τα ψυγεία του Νοσοκομείου Λεμεσού, κάτι για το οποίο δεν υπήρχε χρέωση. Στην συνέχεια όμως και με την αλλαγή της νομοθεσίας αυτό δεν ήταν αποδεκτό με αποτέλεσμα η εταιρεία να αναγκαστεί να αγοράζει τις υπηρεσίες αυτές από το γραφείο κηδειών 'ο Παράδεισος'. Η εταιρεία δεν είχε την δυνατότητα την δεδομένη στιγμή να έχει ψυγεία και συνεπώς ήταν αναγκασμένη να αγοράζει αυτές τις υπηρεσίες από το πιο πάνω αναφερόμενο γραφείο. Οι χρεώσεις για τις υπηρεσίες αυτές ήταν υψηλότερες από την αγοραία αξία αλλά μη έχοντας άλλη επιλογή η εταιρεία ήταν αναγκασμένη να αγοράζει τις υπηρεσίες αυτές. Βλέποντας τις υψηλές χρεώσεις και σε συνδυασμό με την στέγασση της εταιρείας σε νέα υποστατικά αλλά και την αδειοδότηση της όπως ορίζει η νομοθεσία, η εταιρεία προχώρησε στην αγορά ιδιόκτητων ψυγείων τα οποία ξεκίνησαν να λειτουργούν τον Δεκέμβριο του 2015. Αποτέλεσμα των πιο πάνω είναι το ψηλό κόστος ανά κηδεία για το 2015 σε σχέση με το 2014, όπως επίσης και η μείωση του κόστους ανά κηδεία το 2016 σε σχέση με το 2015 (αφού τερματίστηκε η αγορά των υπηρεσιών αυτών από το γραφείο Παράδεισος). Επίσης, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι κατά το 2016, η εταιρεία προχώρησε σε μείωση εξόδων και ωφελημάτων προσωπικού που παρουσιάζονταν στο κόστος πωλήσεων σε μια προσπάθεια βελτίωση των οικονομικών της αποτελεσμάτων.»

Λαμβανομένων υπόψη της πιο πάνω αναφορών της Καταγγελλόμενης 2 και μετά από μελέτη στις Οικονομικές Καταστάσεις που επισυνάφθηκαν, φαίνεται ότι οι αιτιολογίες για τις πιο πάνω αυξομειώσεις του κόστους πωλήσεων είναι ορθές. Παρόλα αυτά, δεν παρέχονται στην Επιτροπή έδρα για λογικές οικονομικές συγκρίσεις στις οποίες να βασιστεί και να διαμορφώσει γνώμη όσον αφορά την κερδοφορία της Καταγγελλόμενης 2.

Σχετικά με την εκ παραδρομής έκδοση τιμολογίων, η Καταγγελλόμενη 2 αναφέρει ότι «ο αριθμός των κηδειών που τιμολογήθηκαν μέσα στο 2016 και αφορούν κηδείες που πραγματοποιήθηκαν το 2015 ανέρχεται σε κηδείες με συνολικό ύψος εισοδημάτων €8,169.» Η Επιτροπή κρίνει ότι το ποσό αυτό είναι ασήμαντο, αφού αντιπροσωπεύει το {...} των εισοδημάτων του 2015.

Καταληκτικά, εκ των ανωτέρω, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η ανεξαρτησία της Καταγγελλόμενης 2 ως ανεξάρτητη νομική οντότητα επηρεάζεται από το γεγονός ότι αυτή οφείλει στην μητρική Καταγγελλόμενη 1, ποσό το οποίο έχει αυξηθεί από {...} ή {...} των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων το 2015 σε {...} ή {...} των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων το 2016 και αντιπροσωπεύει πολύ μεγάλο ποσοστό των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων της εταιρείας. Από την άλλη, υπάρχει εισφορά €50,000 από την Καταγγελλόμενη 2 στην Καταγγελλόμενη 1 («μειώνοντας» τις υποχρεώσεις της από {...} σε {...}).

Η Καταγγελλόμενη 2 σημειώνει αρχικά καθαρά κέρδη για την περίοδο 8-12/2014 ύψους {...}, ενώ αυτά έγιναν ζημιά για το 2015 ύψους {...} και κέρδη για το 2016 ύψους {...}. Το γεγονός ότι τα συσσωρευμένα κέρδη της Καταγγελλόμενης 2 ανέρχονται σε {...} το 2016, αποδεικνύουν ότι η εταιρεία είναι κερδοφόρα αν υπολογιστούν ως μια συνολική περίοδος όλα τα έτη δραστηριότητας της (2014-2016). Η Επιτροπή έκρινε ότι ως εκ τούτου, οι ραγδαίες αυτές αυξομειώσεις στα στοιχεία των οικονομικών καταστάσεων της Καταγγελλόμενης 2, δυσκολεύουν τη συσχέτιση εσόδων-εξόδων για ξεχωριστά έτη, γι' αυτό και αξιολογεί την όλη περίοδο μαζί.

Χρεώσεις καταγγέλλουσας και της καταγγελλόμενης 2

Η Επιτροπή σημειώνει αναφορικά με τις χρεώσεις της καταγγέλλουσας και της καταγγελλόμενης 2 ότι δεν διαφαίνεται ότι η καταγγελλόμενη 2 προσφέρει χαμηλότερες τιμές σε όλες τις υπηρεσίες. Συγκεκριμένα, για φέρετρα η καταγγελλόμενη 2 χρεώνει {...} - {...} ενώ η καταγγέλλουσα {...} - {...}. Οι εν λόγω χρεώσεις όμως ενδεχομένως να διαφέρουν λόγω της διαφοράς της ποιότητας των εν λόγω προϊόντων και άρα δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα. Αναφορικά με τις χρεώσεις για μεταφορά με νεκροφόρα, η καταγγελλόμενη 2 χρεώνει {...} - {...} ({...} - {...}) σύμφωνα με την καταγγέλλουσα) ενώ η καταγγέλλουσα εντός πόλεως {...} - {...} και εκτός πόλεως {...} - {...}. Για την περιποίηση του νεκρού η καταγγελλόμενη 2 χρεώνει {...} ενώ η καταγγέλλουσα {...}. Αναφορικά με το σύνολο των εξόδων μεταφοράς του νεκρού, η καταγγελλόμενη 2 χρεώνει {...} - {...} ({...} σύμφωνα με την καταγγέλλουσα) ενώ η καταγγέλλουσα {...} - {...}. Επίσης για τα είδη παρηγορίας η καταγγελλόμενη 2 χρεώνει {...} ενώ η καταγγέλλουσα {...} - {...}.

Η Επιτροπή σημειώνει ότι, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η καταγγελλόμενη 2 δεν χρεώνει χαμηλότερες τιμές για όλες τις υπηρεσίες που παρέχει. Η Επιτροπή σημειώνει παρενθετικά ότι οι όποιες διαφορετικές χρεώσεις μεταξύ της καταγγελλόμενης 2 και της καταγγέλλουσας δεν είναι απαραίτητο να προέρχονται από διεπίδοσή της από την καταγγελλόμενη 1, αλλά ενδεχομένως να προκύπτουν και από τη διαφορετική ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και/ή προϊόντων. Η Επιτροπή κρίνει σκόπιμο να επισημαίνει ότι η καταγγέλλουσα δεν απέδειξε με οποιονδήποτε τρόπο ότι οι όποιες χαμηλότερες τιμές της καταγγελλόμενης 2 είναι αποτέλεσμα διεπίδοσής της από την καταγγελλόμενη 1 αφού ούτως ή αλλιώς, σύμφωνα με την καταγγελλόμενη 1, όλος ο εξοπλισμός καθώς και οι υπάλληλοι της καταγγελλόμενης 2 ανήκουν στην εν λόγω εταιρεία και δεν παρέχονται από την καταγγελλόμενη 1. Η Επιτροπή σημειώνει ότι αυτό φαίνεται και από τις οικονομικές καταστάσεις της καταγγελλόμενης 2, όπου προκύπτει ιδιοκτησία εξοπλισμού στην κατάσταση χρηματοοικονομικής θέσης και μισθοί προσωπικού στην κατάσταση αποτελεσμάτων της καταγγελλόμενης 2.

Περαιτέρω, η Επιτροπή δεν μπορεί να παραγνωρίσει το γεγονός ότι η καταγγέλλουσα κατείχε για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα τη δεσπόζουσα θέση στην αγορά υπηρεσιών κηδειών και μάλιστα με ιδιαίτερως υψηλά μερίδια αγοράς της τάξης του {...} - {...} σύμφωνα με την ίδια την καταγγέλλουσα. Η εισόδος της καταγγελλόμενης 2 στην ως άνω σχετική αγορά, έριξε το εξαιρετικά υψηλό μερίδιο αγοράς της καταγγέλλουσας στο {...} - {...} μέχρι το 2016. Ως εκ τούτου, η καταγγέλλουσα παραμένει σε ηγετική θέση στην αγορά, αλλά η εισόδος της καταγγελλόμενης 2 ενίσχυσε τον ανταγωνισμό στην αγορά.

Στο ίδιο πλαίσιο, πρέπει να τονιστεί ότι το ύψος των χρεώσεων της καταγγέλλουσας πιθανώς να καθορίστηκε κατά τη χρονική περίοδο στην οποία η καταγγέλλουσα κατείχε δεσπόζουσα θέση και άρα ήταν σε θέση να ενεργεί ανεξάρτητα των ανταγωνιστών της. Άρα οι όποιες χαμηλότερες χρεώσεις της καταγγελλόμενης 2 ενδεχομένως να προκύπτουν λόγω της

σύγκρισής τους με τις χρεώσεις της καταγγέλλουσας όπως αυτές καθορίστηκαν κατά την περίοδο που κατείχε δεσπύζουσα θέση, δημιουργώντας μία κατ' επίφαση απόκλιση.

Η Επιτροπή σημειώνει περαιτέρω ότι όπως διαφάνηκε από τον έλεγχο που πραγματοποίησε στους λογαριασμούς της Καταγγελλόμενης 2, η Καταγγελλόμενη 2 είχε πραγματοποιήσει ζημίες το οικονομικό έτος 2015, αλλά πραγματοποίησε κέρδη το 2016. Συνεπώς, η Επιτροπή σημειώνει ότι υπό το φως αυτού του γεγονότος, δεν είναι σε θέση να συμπεράνει στη βάση των ενώπιον της στοιχείων ότι οι όποιες χαμηλότερες χρεώσεις της καταγγελλόμενης 2 συσχετίζονται με την κατ' ισχυρισμό καταχρηστική πρακτική της διεπίδοσης. Αυτό διότι η χρηματοδότηση της καταγγελλόμενης 2 από την καταγγελλόμενη 1, δεν δύναται να χαρακτηριστεί ως μορφή διεπίδοσης μη βιώσιμης επιχείρησης λόγω των κερδών που πραγματοποίησε η Καταγγελλόμενη 2 κατά το οικονομικό έτος 2016, αλλά και το 2014.

Η Επιτροπή σημειώνει σε κάθε περίπτωση ότι, για να αξιολογηθούν οι όποιες χαμηλότερες χρεώσεις της καταγγελλόμενης 2 σε σχέση με αυτές της καταγγέλλουσας απαιτείται μεγαλύτερο δείγμα χρόνου δραστηριοποίησης στην αγορά. Συγκεκριμένα, η πρόσφατη δραστηριοποίηση της καταγγελλόμενης 2 στη σχετική αγορά, και έχοντας υπόψη τον ουσιώδη χρόνο της παρούσας έρευνας, δεν επιτρέπει την απόκτηση τέτοιων πληροφοριών και/ή στοιχείων ούτως ώστε να αξιολογηθεί αφενός κατά πόσο οι όποιες χαμηλότερες χρεώσεις της καταγγελλόμενης 2 τελούσαν σε αιτιώδη συνάφεια με την τυχόν διεπίδοση της καταγγελλόμενης 2 από την καταγγελλόμενη 1 και αφετέρου κατά πόσο η υπό εξέταση τιμολογιακή πολιτική της καταγγελλόμενης 1, ήταν μέρος σχεδίου αποκλεισμού της καταγγέλλουσας από την αγορά, όπως επιτάσσει η προπαρατεθείσα νομολογία και η σχετική Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Επιπλέον, είναι γενικά αποδεκτό μια νεοεισερχόμενη επιχείρηση να προσφέρει βραχυπρόθεσμα χαμηλότερες τιμές για προσέγγιση πελατείας.

Ως εκ των ανωτέρω, η Επιτροπή ομόφωνα καταλήγει στο τελικό συμπέρασμα ότι δεν στοιχειοθετείται παράβαση του άρθρου 6(1) του Νόμου σε σχέση με τον δεύτερο ισχυρισμό της καταγγελίας για ύπαρξη καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπύζουσας θέσης.

Καταχρηστική πρακτική (γ)

Η Επιτροπή θεωρεί σκόπιμο να σημειώσει καταρχήν ότι κάθε επιχείρηση δύναται να επιλέγει ελεύθερα τους εμπορικούς της εταίρους και να διαθέτει όπως κρίνει σκόπιμο να περιοριστικά της στοιχεία, ανεξαρτήτως εάν κατέχει δεσπύζουσα θέση.⁵³ Κατ' εξαίρεση, υποχρέωση προμήθειας βάσει του άρθρου 6(β) και (γ) του Νόμου και του άρθρου 102 ΣΛΕΕ δύναται να επιβληθεί μόνον κατόπιν εξέτασης των πραγματικών και οικονομικών δεδομένων.⁵⁴ Αυτό δύναται να συμβεί σε περιπτώσεις όπου η δεσπύζουσα επιχείρηση διακόπτει την προμήθεια πελάτη της, με τον οποίο έχει ήδη εμπορικές σχέσεις και η εν λόγω άρνηση προμήθειας περιορίζει την παραγωγή / διάθεση και άρα τον ανταγωνισμό σε δευτερογενή αγορά επί ζημιά των καταναλωτών⁵⁵ και/ή εισάγει δυσμενείς διακρίσεις που θέτουν τον εμπορικό της εταίρο σε μειονεκτική θέση στον ανταγωνισμό, φθάνοντας μέχρι και τον αποκλεισμό του από την οικεία αγορά, χωρίς οποιαδήποτε αντικειμενική δικαιολόγηση.⁵⁶

Σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ, η δεσπύζουσα επιχείρηση έχει το δικαίωμα να προστατεύει τα εμπορικά της συμφέροντα, όταν αυτά θίγονται, και ότι πρέπει να της παρέχεται σε εύλογο βαθμό η ευχέρεια να λαμβάνει τα μέτρα που αυτή κρίνει πρόσφορα για την προστασία των εν λόγω συμφερόντων,⁵⁷ αρκεί να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας, να αποδεικνύεται, δηλαδή, ότι η άρνηση πωλήσεως δεν είναι δυσανάλογη σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό.⁵⁸

Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι άρνηση προμήθειας παρατηρείται σε περιπτώσεις όπου μια επιχείρηση καταχράται τη δεσπύζουσα θέση της στην αγορά με την άρνηση προμήθειας προϊόντων ή υπηρεσιών σε πελάτη. Η άρνηση προμήθειας μπορεί να λάβει διάφορες μορφές: ενδέχεται να είναι απόλυτη άρνηση προμήθειας, άρνηση προμήθειας με όρους άλλους από αυτούς που ο προμηθευτής γνωρίζει ότι είναι παραδεκτοί ή άρνηση προμήθειας βάσει θεμιτών όρων. Η εξυπνοούμενη άρνηση προμήθειας (constructive refusal to supply) δύναται να λάβει τη μορφή υπερβολικής καθυστέρησης ή άλλης υποβάθμισης της προμήθειας του προϊόντος ή να συνίσταται στην επιβολή παράλογων όρων σε αντάλλαγμα της προμήθειας. Καταχρηστική δύναται να θεωρηθεί και η αδικαιολόγητη καθυστέρηση στην αποδοχή αιτήματος προμήθειας⁵⁹.

Η Επιτροπή σημειώνει ότι στην υπόθεση *Commercial Solvents*⁶⁰, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι μια κατέχουσα δεσπύζουσα θέση επιχείρηση μπορεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να υποχρεωθεί να εφοδιάσει τους πελάτες με τους οποίους έχει ήδη εμπορικές σχέσεις. Η υπόθεση αφορούσε την άρνηση της *Commercial Solvents* να εξακολουθήσει να εφοδιάζει μια τρίτη επιχείρηση, τη *Zoja*, με πρώτες ύλες που ήταν απαραίτητες για την παρασκευή παράγωγου προϊόντος και που μπορούσε να προμηθεύσει αποκλειστικώς η *Commercial Solvents*. Η άρνηση οφειλόταν στην απόφαση της *Commercial Solvents* να ασκήσει ανταγωνισμό στη *Zoja* στη δευτερογενή αγορά του εν λόγω παράγωγου προϊόντος. Μια

⁵³ Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής - Κατευθύνσεις σχετικά με τις προτεραιότητες της Επιτροπής κατά τον έλεγχο της εφαρμογής του άρθρου 82 της συνθήκης ΕΚ σε καταχρηστικές συμπεριφορές αποκλεισμού που υιοθετούν δεσπύζουσες επιχειρήσεις, ΕΕ [2009] C 45/7 παρ. 75.

⁵⁴ Υπόθ. C-53/03, C-53/03, Συνεταιρισμός Φαρμακοποιών Αιτωλίας & Ακαρνανίας (ΣΥΦΑΙΤ) κ.ά. κατά Glaxosmithkline ΑΕΒΕ, Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα F. Jacobs, Συλλ. 2005 I-4609, παρ. 53.

⁵⁵ Βλ. συνεκδ. υποθ. C-468/06 έως C-478/06, Σωτ. Λέλος και Σία ΕΕ κ.ά. κατά GlaxoSmithKline ΑΕΒΕ Φαρμακευτικών Προϊόντων, πρώην Glaxowellcome ΑΕΒΕ, Συλλ. 2008 σ. I-7139, παρ. 49.

⁵⁶ Βλ. συνεκδ. υποθ. C-468/06 έως C-478/06, Σωτ. Λέλος και Σία ΕΕ κ.ά. κατά GlaxoSmithKline ΑΕΒΕ Φαρμακευτικών Προϊόντων, πρώην Glaxowellcome ΑΕΒΕ, Συλλ. 2008 σ. I-7139, παρ. 49.

⁵⁷ Ο.π., παρ. 50.

⁵⁸ Βλ. μεταξύ άλλων υπόθ. 27/76, *United Brands Company* και *United Brands Continental BV* κατά Επιτροπής, Συλλ. 1978, σελ. 75, παρ. 189-191.

⁵⁹ Βλ. παρ. 79 της Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2009/C 45/02) «Κατευθύνσεις σχετικά με τις προτεραιότητες της Επιτροπής κατά τον έλεγχο της εφαρμογής του άρθρου 82 της συνθήκης ΕΚ σε καταχρηστικές συμπεριφορές αποκλεισμού που υιοθετούν δεσπύζουσες επιχειρήσεις».

⁶⁰ Απόφαση του ΔΕΕ της 6/3/1974 *Commercial Solvents* και λοιποί κατά Επιτροπής, 6 και 7/73, Rec. σ. 223.

επιχείρηση με δεσπόζουσα θέση στην αγορά πρώτων υλών, η οποία χρησιμοποιεί την εν λόγω πρώτη ύλη αποκλειστικώς για την παρασκευή ιδίων παράγωγων προϊόντων και αρνείται να προμηθεύσει έναν πελάτη που παρασκευάζει ο ίδιος τα εν λόγω παράγωγα προϊόντα, εκμεταλλεύεται καταχρηστικώς τη δεσπόζουσα θέση της, αλλά μόνο εφόσον ενεργεί με κίνδυνο να εξαφανιστεί κάθε ανταγωνισμό από μέρους του πελάτη αυτού.

Επιπλέον η Επιτροπή επισημαίνει ότι στην υπόθεση της Telemarketing⁶¹ το Δικαστήριο ανέφερε ότι «Συνιστά κατάχρηση, υπό την έννοια του άρθρου 86, το γεγονός ότι επιχείρηση κατέχουσα δεσπόζουσα θέση σε συγκεκριμένη αγορά κρατεί για την ίδια ή για επιχείρηση ανήκουσα στον αυτό όμιλο, χωρίς να υπάρχει αντικειμενική ανάγκη, μια βοηθητική δραστηριότητα, την οποία θα μπορούσε να ασκήσει τρίτη επιχείρηση στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της σε παραπλήσια αλλά διαφορετική αγορά, με κίνδυνο να εξουδετερωθεί οποιοσδήποτε ανταγωνισμός εκ μέρους της επιχείρησης αυτής».

Η Επιτροπή σε αυτό το σημείο παραπέμπει στις Κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τις προτεραιότητες της Επιτροπής κατά τον έλεγχο της εφαρμογής του άρθρου 82 της Συνθήκης ΕΚ σε καταχρηστικές συμπεριφορές αποκλεισμού που υιοθετούν δεσπόζουσες επιχειρήσεις όπου αναφέρεται ότι: «... Όταν εξετάζει εάν μια άρνηση προμήθειας πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα ελέγχου, η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη της το κατά πόσο η προμήθειας της εισροής που αποτελεί το αντικείμενο της άρνησης, είναι αντικειμενικά αναγκαία για την άσκηση αποτελεσματικού ανταγωνισμού. ... είναι πιθανότερο να θεωρηθεί καταχρηστική η διακοπή υπάρχουσας συμφωνίας προμήθειας παρά μια άρνηση προμήθειας *de novo*. Για παράδειγμα, εάν η δεσπόζουσα επιχείρηση προμήθευε προηγουμένως την παραγγέλλουσα επιχείρηση, και η δεύτερη επιχείρηση πραγματοποίησε επενδύσεις με βάση τη συγκεκριμένη σχέση προκειμένου να χρησιμοποιήσει την εισροή που στη συνέχεια της αρνείται η δεσπόζουσα επιχείρηση, τότε η Επιτροπή είναι πιθανότερο να θεωρήσει την εξεταζόμενη εισροή ως απολύτως αναγκαία. Επίσης, το γεγονός ότι στο παρελθόν ο κάτοχος της συγκεκριμένης εισροής είχε κρίνει συμφέρουσα την προμήθειά της, αποτελεί ένδειξη ότι η προμήθεια δεν συνεπάγεται κίνδυνο και ότι ο κάτοχος λαμβάνει τη δέουσα ανταπόδοση για την αρχική επένδυση. Για το λόγο αυτό, επαφίεται στη δεσπόζουσα επιχείρηση να αποδείξει για ποιο λόγο οι περιστάσεις έχουν αλλάξει κατά τρόπο που η συνέχιση της σχέσης προμήθειας θα έθετε σε κίνδυνο τις απολαβές της.».

Η Επιτροπή σημειώνει ότι στο πλαίσιο του άρθρου 6(1) του Νόμου εμπίπτει και ο κανόνας των «βασικών διευκολύνσεων», ο οποίος ουσιαστικά περιορίζει τη συμβατική ελευθερία επιχειρήσεων με δεσπόζουσα θέση, ώστε να ενισχύσει τον ανταγωνισμό και την οικονομική αποτελεσματικότητα. Σύμφωνα με τον εν λόγω κανόνα, θεσπίζεται υποχρέωση στις δεσπόζουσες επιχειρήσεις να συναλλαγούν με τους ανταγωνιστές τους και να θέσουν στη διάθεσή τους -έναντι ευλόγου ανταλλάγματος- αγαθά ή υπηρεσίες τα οποία κρίνονται αναγκαία για τη δραστηριοποίησή τους στην αγορά.⁶² Ο κανόνας των βασικών διευκολύνσεων διαχωρίζεται μεταξύ της βασικής διευκόλυνσης που ο κάτοχος της έχει δεσπόζουσα θέση και κάποιας παράπλευρης αγοράς ή συμμετοχή στην οποία προϋποθέτει πρόσβαση στη βασική αυτή διευκόλυνση.

Η Επιτροπή σημειώνει ότι σύμφωνα με την απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Oscar Bronner⁶³, η αιτούμενη διευκόλυνση πρέπει να είναι απολύτως απαραίτητη για την άσκηση της δραστηριότητας του ανταγωνιστή της δεσπόζουσας επιχείρησης, και να υφίσταται αντικειμενική αδυναμία για τον ιδανικό ανταγωνιστή της δεσπόζουσας επιχείρησης να δημιουργήσει εκ νέου αντίστοιχη διευκόλυνση.

Η Επιτροπή σημειώνει τη θέση της καταγγέλλουσας κατά την προκαταρκτική έρευνα ότι δηλαδή η καταγγελλόμενη 1 έχει το μονοπώλιο στη διαχείριση των κοιμητηρίων και ως εκ τούτου διατηρεί για την ίδια τις υπηρεσίες κοιμητηρίου, όπως το άνοιγμα και το κλείσιμο τάφων και άλλες δραστηριότητες, οι οποίες θα μπορούσαν να εμπεριέχονται και στις υπηρεσίες που προσφέρονται από ιδιωτικά γραφεία κηδείων, όπως της καταγγέλλουσας. Ουσιαστικά δηλαδή, σύμφωνα με την καταγγέλλουσα, η καταγγελλόμενη 1 χρησιμοποιεί το μονοπώλιό της στην αγορά διαχείρισης κοιμητηρίων για να διατηρεί το μονοπώλιό της στην αγορά υπηρεσιών κοιμητηρίου. Η καταγγέλλουσα διευκρίνισε επίσης ότι δεν επιθυμεί να δραστηριοποιηθεί σε πτυχές της αγοράς διαχείρισης κοιμητηρίων που ανήκουν κατ' εξοχήν στην Εκκλησία, όπως η πώληση τάφων ή η γενικότερη διαχείριση κοιμητηρίων αλλά επιθυμεί να εισέλθουν σε οικονομικές ή εμπορικές δραστηριότητες οι οποίες παρέχονται επί πληρωμή και θα μπορούσαν να προσφέρονται σε χαμηλότερες τιμές, δηλαδή στις υπηρεσίες κοιμητηρίων.

Η Επιτροπή επίσης σημειώνει τη θέση της καταγγελλόμενης 1 κατά την προκαταρκτική έρευνα ότι, με βάση τον περί Κοιμητηρίων (Ταφή και Εκταφή) Νόμο 257(1)/2004, η αποκλειστική διαχείριση και ευθύνη των κοιμητηρίων ανατίθεται στις κατ' ιδίαν τοπικές αρχές, δηλαδή τους Δήμους και τα Κοινοτικά Συμβούλια. Η Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού εξακολουθεί να διαχειρίζεται αποκλειστικά το κοιμητήριο Σφαλαγγιώτισσας, για το οποίο υπάρχει ειδική συμφωνία μεταξύ τριών Δήμων της ευρύτερης περιφέρειας Λεμεσού (Δήμος Λεμεσού, Δήμος Αγίου Αθανασίου και Δήμος Μέσα Γειτονιάς) και Ιεράς Μητρόπολης Λεμεσού, βάσει της οποίας έναντι της αξίας της γης που παραχωρήθηκε και των δαπανών δημιουργίας του κοιμητηρίου, η Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού ανέλαβε τη δημιουργία έργων και υποδομών αρκετών εκατομμυρίων ευρώ, τα οποία κατασκευάστηκαν και/ή θα κατασκευαστούν με βάση τη συμφωνία από τα έσοδα διαχείρισης και λειτουργίας του εν λόγω κοιμητηρίου.⁶⁴ Σύμφωνα με την καταγγελλόμενη 1, η συμφωνία αυτή εξακολουθεί να είναι δεσμευτική και να ισχύει με βάση γνωμάτευση της Νομικής Υπηρεσίας με ημερομηνία 16/8/2006. Όπως ισχυρίζεται η καταγγελλόμενη 1, τα πλείστα κοιμητήρια της ευρύτερης περιφέρειας Λεμεσού τυγχάνουν διαχείρισης από τα οικεία κοινοτικά συμβούλια και τα υπόλοιπα από τις κατ' ιδίαν τοπικές εκκλησιαστικές επιτροπές, οι οποίες ουδεμία σχέση έχουν σε οικονομικό επίπεδο με την Ιερά Μητρόπολη Λεμεσού.

Επισημαίνεται ότι σύμφωνα με την καταγγελλόμενη 1, η ανάληψη της διαχείρισης του κοιμητηρίου της Σφαλαγγιώτισσας, επέφερε {...}. Επίσης πληροφοριακά, επισημαίνεται ότι πολλές εκκλησίες έχουν προβεί σε δάνεια από τράπεζες για

⁶¹ Απόφαση ΔΕΕ 3/10/1985, CBEM - TELEMARKEETING SA KATA CLT KAI IPB 311/4.

⁶² Βλέπε «Ο κανόνας των Βασικών Διευκολύνσεων στο Ευρωπαϊκό και Εθνικό Δίκαιο», Βασίλης Γ. Χατζόπουλος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ 1.

⁶³ Βλέπε υπόθεση C-7/97 Oscar Bronner, Συλλογή της Νομολογίας του Δικαστηρίου, 1998 I-7791

⁶⁴ Βλ. απαντήσεις καταγγελλόμενης 1 ημερομηνίας 30/08/2016.

εξωραϊσμό των κοιμητηρίων τους, δάνεια τα οποία αποπληρώνονται από έσοδα από την διαχείριση των εν λόγω κοιμητηρίων.

Η Επιτροπή κρίνει ότι δεν προκύπτει οποιαδήποτε άρνηση προμήθειας και/ή συναλλαγής καθώς δεν διαφαίνεται να έχει γίνει οποιαδήποτε σχετική αίτηση από την πλευρά της καταγγέλλουσας προς την καταγγελλόμενη 1 και άρνηση από την καταγγελλόμενη 1 για παροχή πρόσβασης στην παροχή υπηρεσιών κοιμητηρίου. Από τα στοιχεία της έρευνας προκύπτει μόνο μία επιστολή προς την καταγγελλόμενη 1 με την οποία εκφράζεται γενικά η πρόθεση της να δραστηριοποιηθεί στις υπηρεσίες κοιμητηρίου χωρίς να εξειδικεύει υπό ποιους όρους προτίθεται να το πράξει. Η εν λόγω επιστολή είναι επιστολή διαμαρτυρίας. Όπως επίσης προκύπτει από τα στοιχεία της έρευνας, το κοιμητήριο της Σφαλαγγιώτισσας στο οποίο είναι το μόνο στο οποίο η καταγγελλόμενη 1 έχει την αποκλειστική διαχείριση, είναι σχεδόν πλήρες και άρα θα πρέπει να αναζητηθεί νέο, γεγονός που αποδεικνύεται ξεκάθαρα από σχετική επιστολή που απέστειλε η καταγγελλόμενη 1 στον Δήμο Λεμεσού, αιτούμενη την εξεύρεση νέου χώρου δημιουργίας κοιμητηρίου.

Όπως έχει προαναφερθεί η Ιερά Μητρόπολη σε συνέχεια της διαχείρισης του κοιμητηρίου της Σφαλαγγιώτισσας, έχει δανειακές υποχρεώσεις λόγω σημαντικών επενδύσεων σε υποδομές και όπως διαφαίνεται, η απόσβεση αυτών των υποχρεώσεων εναπόκειται στις υπηρεσίες κοιμητηρίων που προσφέρει. Συνεπώς σε περίπτωση που η καταγγέλλουσα επιθυμούσε να αναλάβει μέρος υπηρεσιών κοιμητηρίου θα έπρεπε να οριστεί ως συν διαχειριστής και κατ' επέκταση να αναλάβει μέρος των υποχρεώσεων αυτών που έχει η Ιερά Μητρόπολη, γεγονός που ήδη δεν είναι διατιθεμένη η καταγγέλλουσα να κάνει.

Ως εκ των ανωτέρω, η Επιτροπή ομόφωνα καταλήγει στο τελικό συμπέρασμα ότι δεν στοιχειοθετείται παράβαση του άρθρου 6(1) του Νόμου σε σχέση με τον τρίτο ισχυρισμό της καταγγέλλουσας, αφού η καταγγελλόμενη 1 δεν αρνείται να προβαίνει σε άνοιγμα/κλείσιμο τάφων παρά μόνο δεν παραχωρεί αυτή τη δραστηριότητα στην καταγγέλλουσα.

ΚΑΤΑΛΗΞΗ

Υπό το φως όλων των πιο πάνω αναλυθέντων στοιχείων και μέσα από την αξιολόγηση και συνεκτίμηση των στοιχείων του διοικητικού φακέλου της υπόθεσης, η Επιτροπή ομόφωνα αποφασίζει ότι, η καταγγελλόμενη 1 κατέχει δεσπίζουσα θέση στη σχετική αγορά υπηρεσιών κοιμητηρίων και στην αγορά διαχείρισης κοιμητηρίων, αλλά από τα ενώπιον της Επιτροπής στοιχεία δεν δύναται να στοιχειοθετηθεί καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπίζουσας της θέσης στις εν λόγω αγορές καθώς και στην αγορά υπηρεσιών κηδειών, κατά παράβαση των διατάξεων του άρθρου 6(1) του Νόμου.

Ως εκ τούτου, η Επιτροπή ομόφωνα αποφασίζει όπως απορρίψει την υπό εξέταση καταγγελία.

.....
Λουκία Χριστοδούλου

Πρόεδρος της Επιτροπής Προστασίας του Ανταγωνισμού